

Inka Keijama & Ilona Keinänen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2022

SATEENKAARINUOREN KOHTAAMINEN – TYÖNTEKIJÄN OPAS

TIIVISTELMÄ

Inka Keijama & Ilona Keinänen
Sateenkaarinuoren kohtaaminen – työntekijän opas
Sivuja 35 ja liitteitä 1
Syksy, 2022
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)

Sateenkaarinuori on nuori seksuaali- tai sukupuolivähemmistön edustaja. Sateenkaarinuoret kokevat huomattavasti muita nuoria enemmän syrjintää ja ovat alttiimpia mielenterveyden häiriöille. Jokaisen ammattilaisen tulisi työssään kohdata nuori yksilöllisesti ja avoimesti. Turvallinen kohtaaminen vaikuttaa nuoren itsetuntoon, identiteettiin ja tulevaisuuden kohtaamisiin positiivisesti. Jotta kohtaaminen on kaikille osapuolille miellyttävä, ammattilaisen tulisi osata sateenkaarisananastoa ja olla tietoinen sateenkaarinuorten yhteiskunnallisesta asemasta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa seurakunnille, ja erityisesti kirkon nuorisotyöntekijöille tietopaketti sateenkaarinuorten kohtaamisesta. Tavoitteena oli tietopaketin kautta rohkaista työntekijöitä olemaan avoimia ja puhumaan nuorten kanssa oikeiden termien kautta sekä kohtaamaan nuoria ennakkoluulottomammin. Tavoitteena oli myös keventää nuorten harteilta taakkaa, jotta heidän ei tarvitsisi valistaa aikuisia omaan seksuaalisuuteen tai sukupuoleen liittyen.

Opinnäytetyö oli kehittämispainotteinen, jonka lopullinen tuote oli opas sosiaalialan ammattilaisille sateenkaarinuoren kohtaamisesta työssään. Oppaassa avattiin sateenkaarisananaston termejä sekä kerrottiin konkreettisia ohjeita esimerkiksi turvallisen ympäristön luomisesta. Yhteistyökumppaneinamme ovat Mäntsälän ja Rovaniemen seurakunnat. Saimme vapaat kädet oppaan tekemiseen, ja kehitimme sitä palautteen perusteella vielä paremmaksi. Palautetta kysyttiin materiaalin ymmärrettävyydestä, ulkoasusta sekä sisällöstä. Tämän lisäksi oli mahdollisuus antaa vapaata palautetta.

Opinnäytetyöstä syntynyttä opasta voidaan tulevaisuudessa käyttää työntekijöiden koulutusmateriaalina ja työhön perehdytettäessä. Oppaaseen voi palata uudelleen, jos siinä olevat asiat ovat päässeet unohtumaan. Seurakunnat voivat jakaa materiaalia eteenpäin, jos kokevat sen tarpeelliseksi.

Asiasanat: kohtaaminen, nuorisotyö, nuoret, opas, seurakunnat, sukupuolivähemmistö

ABSTRACT

Inka Keijama & Ilona Keinänen

Interacting with rainbow youth - worker's guide

35 pages and 1 appendix

Fall 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

A young person that belongs to a sexual or gender minority is defined as part of the rainbow youth. The rainbow youth experience considerably more discrimination than other youngsters and are in a higher risk to suffer from mental disorders according to general research. The professionals working with young people should encounter youngsters individually and openly. Safe encountering with the youth affects positively on their self-confidence, identity, and future encounters. In order to, the countering being pleasant to all the participants, youth workers should know rainbow vocabulary and be aware of the position of the rainbow youth in the society. The aim of the thesis was to create a comprehensive package or guide for professionals working in the social field on how to interact with the rainbow youth. The goal was to encourage workers to be open-minded and to talk with youngsters with using the right terms. The goal was also to make it easier for the youth, so that they wouldn't have to educate adults about their sexuality or gender.

The thesis is development-oriented, and its main product is the guide for the workers on social field on how to interact with the rainbow youth. The guide considers the most important terminology of gender and sexual minorities, and it also points out practical advice on creating a safer space in the working environment related to the youth work. The thesis was carried out in collaboration with the Evangelical Lutheran parishes of Mäntsälä and Rovaniemi. The collaboration partners gave the thesis project autonomy on producing the guide, which was developed according to their feedback. The feedback was collected via e-mail, and the questions points focused on the outline, the content and clarity of the guide. Also, a chance to give open feedback was given.

The guide that this thesis resulted in can be used in the future for the training of the professionals and orientation of new workers in the field. The guide is available for the workers at all times, if necessary. The parishes can also share the guide onwards and to other parties if needed.

Keywords: encounter, gender minorities, guides (literary works), parish, parish work, young people, youth work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SATEENKAARINUORET	5
2.1 Nuoruuden haasteet.....	5
2.2 Seksuaalisuuden kehittyminen.....	6
2.3 Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus.....	7
2.4 Hlbtqi+.....	8
2.5 Sateenkaarinuorten hyvinvointi	10
2.6 Syrjintä	13
2.7 Vähemmistöstressi.....	15
3 SUKUPUOLI- JA SEKSUAALIVÄHEMMISTÖT EVANKELIS- LUTERILAISSA SEURAKUNNASSA	16
3.1 Evankelis-luterilaisen seurakunnan kehitys sateenkaarevuuden näkökulmasta.....	16
3.2 Sateenkaarinuorten hyvinvointi seurakunnassa.....	18
3.3 Kirkon nuorisotyö	19
4 SATEENKAARINUOREN KOHTAAMINEN	20
4.1 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaki turvaamassa nuoren oikeuksia.....	21
4.2 Yhdenvertainen kohtaaminen	22
4.3 Sukupuolisensitiivinen työote	23
4.4 Turvallisen tilan periaatteet	24
4.5 Näkymätön sateenkaarinuori	25
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	26
6 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSIN KUVAUS.....	26
6.1 Oppaan suunnittelu	27
6.2 Yhteistyökumppaneina Mäntsälän ja Rovaniemen seurakunnat.....	27
6.3 Oppaan toteutus	29
6.4 Arvioinnin toteutus	31
6.5 Kirkon nuorisotyöntekijöiden palaute	32

7 POHDINTA	33
7.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	33
7.2 Ammatillinen kasvu	35
7.3 Haasteet opinnäytetyön aikana.....	36
7.4 Yhteenveto.....	38
LÄHTEET.....	40
LIITE 1. Opas.....	46

1 JOHDANTO

Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus on tullut näkyvämmäksi viime vuosikymmeninä. Nykyään tiedetään, että sukupuoli on paljon enemmän kuin kaksi toisista eroteltavaa sukupuolta. Sukupuolia ei siis ole vain mies ja nainen, vaan ihminen voi olla molempia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai jotain ihan muuta. Kaikilla ei ole sukupuolta ollenkaan. (Seta, i.a.) Seksuaalinen suuntautuminen on myös moninainen ilmiö, joka alkaa muotoutua nuoruusiän vuosina. Sukupuolen ja seksuaalisen identiteetin määrittely on jokaisen oma oikeus ja ihmisellä on myös oltava vapaus olla kategorisoimatta itseään mihinkään ryhmään kuuluvaksi. Näkyvyyden lisääntymisestä huolimatta monet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret eli sateenkaarinuoret kokevat jäävänsä yhteiskunnan ulkopuolelle ja tulevansa kohdelluksi epätasa-arvoisesti. (Seta Nuoret, i.a.) Terveiden ja hyvinvoinnin vuoden 2019 terveystutkimuksessa on tullut ilmi, kuinka sateenkaarinuoret eivät hae apua, koska he pelkäävät tulevansa väärin kohdelluiksi (THL, 2020).

Sosiaalialan ammattilaiset kohtaavat työssään kunnissa, seurakunnissa, yrityksissä sekä kolmannella sektorilla monenlaisia ihmisiä, ja kohtaamishetkellä on tärkeää muistaa sensitiivinen työote. Erityistä herkkyyttä vaaditaan nuorten kohtaamisessa ja etenkin, jos kyseessä on sateenkaarinuori. Samanlaisia kohtaamisia on myös seurakunnan työntekijöillä. Sukupuolen ja seksuaalisuuden huomiointi on tärkeää kaikessa ihmisten kanssa tehtävässä työssä. Nykyinen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvä termistö laajenee koko ajan ja työntekijöiden saattaa olla haastavaa pysyä ajan tasalla ja osata käyttää oikeita termejä. Tästä syystä käsittelemme työssämme keskeistä terminologiaa ja sateenkaarinuorten sensitiivistä kohtaamista. Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen, ja olemme laatineet oppaan sateenkaarinuoren kohtaamisesta työntekijöille. Yhteistyökumppanimme ovat Mäntsälän sekä Rovaniemen seurakunnat. Opas soveltuu kenelle tahansa, joka haluaa perehtyä aiheeseen.

2 SATEENKAARINUORET

2.1 Nuoruuden haasteet

Nuoruus on elämänvaihe, jonka jokainen aikuiseksi kasvava ihminen käy läpi. Nuoruus on usein vaiherikasta aikaa, jolloin aivot kehittyvät hurjaa vauhtia. Nuoruusikä alkaa 12–14-vuotiaana ja tyypillisesti se on määritetty loppuvaksi 21–24 ikävuoden kohdalla, mutta sosiaalialalla useat nuorille suunnatut palvelut ovat yläikärajaltaan 30-vuotiaille.

Nuoren ikävaiheeseen kuuluu monia haastavia tapahtumia, kuten murrosikä, joka sisältää usein radikaaleja fyysisiä sekä psyykkisiä muutoksia. Hiljalleen nuoren on myös irrottauduttava vanhemmistaan, turvauduttava enenevässä määrin omiin ikätovereihin vanhempien sijaan sekä tutkittava omaa seksuaalista identiteettiään. Kaiken muutoksen sisäistäminen ei ole helppoa, ja osittain tämän takia lähes joka viides nuori kärsii mielenterveyshäiriöistä. Yleisimpiä mielenterveysongelmia ovat masennus, ahdistuneisuus- ja käytöshäiriöt sekä päihteiden ongelmakäyttö. (Mielenterveystalo, i.a.) Nuoren ihmisen kyky säädellä käyttäytymistä on heikompi kuin aikuisella, sekä esimerkiksi muiden ihmisten ilmeiden ja tunteiden tunnistaminen on vaikeampaa, koska hermoverkot toimivat vielä tehotomasti. Monilla myös sosiaaliset tilanteet saavat aivojen tunteita käsittelevät osat toimimaan kiihkeästi ja herkästi. Nuoren ihmisen aivot reagoivat herkästi stressiin ja ne vahingoittuvat helpommin kuin aikuisella. (Hermanson & Sajaniemi, 2018.)

Nuoruuteen kuuluu oman seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin pohtiminen sekä minuuden kehittyminen. Yhteiskunnan on hyväksyttävä, että nuorilla on oikeus määrittellä itse oma sukupuolensa sekä seksuaalinen suuntautumisensa tai olla määrittelemättä sitä. Nuorella on myös oikeus siihen, että hänen kulloistakin määritelmäänsä kunnioitetaan ja hyväksytään, että määritelmä voi muuttua.

Nykyisin puhutaankin termistä ”genderfluid”, joka kuvaa henkilön siirtymistä yhdestä sukupuoli-identiteetistä toiseen. (Moisio, 2022.)

2.2 Seksuaalisuuden kehittyminen

”Seksuaalisuuden portaat” (Kuvio 1) on malli, jonka avulla voidaan kuvailla seksuaalisuuden kehittymistä. Portaiden kuvaus perustuu tutkimukseen lasten ja nuorten seksuaalisuuden kehityksestä ja mallia käytetään usein myös kouluterveyskyselyissä. Sama kehitys tapahtuu sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja kansallisuudesta riippumatta. Portaita voidaan hyödyntää muun muassa kouluissa, nuorisotyössä, seksuaaliterapiassa ja kotona. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, i.a.)

7–15 vuoden iässä lapsella tai nuorella on usein ihastus johonkin yleisesti hyväksyttävään kohteeseen, kuten julkkikseen tai opettajaan. Kohde on turvallinen ja kaukainen ja yleensä aikuinen. Ihastuksen voi jakaa suuren ryhmän kanssa. Seuraavana vaiheena on ihastus johonkin tuttuun ja samanikäiseen kohteeseen, mutta tunteesta ei tohdita kertoa kellekään. Kypsemässä vaiheessa koetaan jo tarvetta kertoa ihastuksesta esimerkiksi ystävälle, jotta nuori saisi tukea ja neuvoja omia tunteita käsitelläkseen. Tämä tapahtuu usein 10–14-vuotiaana. Kun tunteet kehittyvät, ihastuksesta kerrotaan ihastuksen kohteelle ja oletuksena tällöin on, että ihminen kestää ajatuksen siitä, että toinen tietää tunteen olemassaolosta. Yleensä ikää on tällöin 10–15 vuotta, mutta tunteista kertomista lykätään toisinaan myös myöhemmäksi. Teini-iässä kehitys on nopeaa, ja jotkut nuoret alkavat seurustelemaan ensimmäistä kertaa. Seurustelupari uskaltaa kulkea esimerkiksi koulussa tai ulkona käsi kädessä ja haluaa, että muut tietävät heidän suhteestaan. Teini-iässä aletaan tutustua toisen kehoon yleensä aluksi varovasti suudellen, ilman toisen kehon koskettelua. Vanhetessa opetellaan toisen kanssa, mikä tuntuu hyvältä, mikä kiihottaa ja mistä toinen pitää, ilman että tavoitteena olisi yhdyntä. Tämä tapahtuu useimmiten 15–20-vuotiaana. Tästä matka voi jatkua eteenpäin seksuaalisuuden kehittyessä yhdynnästä yhteisen pesän rakentamiseen ja yhteisen lapsen hankkimiseen, aina vanhuuteen saakka. Jokainen kokee

kehittymisvaiheet omalla ajallaan ja etenee eteenpäin silloin, kun kokee olevansa valmis. (Väestöliitto, 2019.)

Lapsella on utelias, ihmettelevä, avoin ja iloinen asenne omaan sekä toisten kehoon ja lapsi opettelee koko ajan omia rajojaan ja omasta kehosta huolehtimista. Lapsi oppii, millainen kosketus tuntuu hyvältä ja hän opettelee kehonosien nimiä. (Väestöliitto, i.a.) Murrosiässä ihminen alkaa kokea itsensä uudenlaisena, seksuaalisena olentona ja alkaa tavallisesti tuntea seksuaalista vetovoimaa muita ihmisiä kohtaan. Murrosiässä nuori tutustuu uudestaan omaan kehoonsa ja usein viimeistään tässä vaiheessa itsetyydytykseen. Itsetyydytys on turvallinen ja hyvä tapa oppia, mikä tuntuu hyvältä, missä omat rajat menevät ja miltä oma keho tuntuu. Seksuaalinen suuntautuminen vahvistuu usein 12–20 vuoden iässä, mutta se voi muuttua elämän aikana useaan otteeseen. Sukupuoli korostuu kehon kehittyessä, mikä voi joillekin tuntua epämukavalta, jos ei esimerkiksi koe syntymässä määriteltä sukupuoltaan omakseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2020.)

Kuvio 1. Seksuaalisuuden portaat (mukaillen Väestöliitto, 2019)

2.3 Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus

Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa sitä, että henkilö tuntee seksuaalista tai emotionaalista vetoa muihin ihmisiin heidän sukupuolensa perusteella.

Seksuaalinen moninaisuus merkitsee eri asiaa kuin seksuaalisuus tai seksuaalisuuden toteuttaminen. Seksuaalinen suuntautuminen on perinteisesti luokiteltu kolmeen osaan: homoseksuaaliset, biseksuaaliset sekä heteroseksuaaliset ihmiset. Tämän luokittelun pohjalla on kuitenkin näkemys vain kahdesta sukupuolesta. Seksuaalinen suuntautuminen on moninainen ilmiö, joka pitää sisällään koko suuntautumisen kirjon, johon ihmiset kuuluvat. Seksuaalisen identiteetin määrittely on jokaisen oma oikeus ja ihmisellä on myös oltava vapaus olla kategorisoimatta itseään mihinkään ryhmään kuuluvaksi. (Alanko, 2014, s. 18–20.)

Sukupuoli on moninainen ilmiö, eikä sitä voi jakaa vain kahteen, toisille vastakkaiseen tai toisista erottavaan sukupuoleen. Sukupuolen moninaisuus pitää sisällään sekä sukupuolivähemmistöt että sukupuolienemmistöt. Sukupuolivähemmistöihin kuuluu transihmiset, sukupuolettomat ja intersukupuoliset. Sukupuolienemmistö taas pitää sisällään cis-ihmiset eli syntymässä määriteltäviä sukupuoltaan ilmaisevat. Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu on kokemus omasta sukupuolesta ja sen ilmaisuun muille nimen, olemuksen, kehon ja tekojen kautta. (Alanko, 2014, s. 16.) Sukupuolen ilmaisutavat ovat yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme sukupuolittuneita - esimerkiksi vaatetus, ulkonäkö, puhetyyli, ilmeet ja eleet luokitellaan usein maskuliiniseksi eli miehisyyttä edustavaksi tai feminiiniseksi eli naiseutta edustavaksi. Meidät määritellään vastasyntyneinä usein kehollisten sukupuolen tunnusmerkkien mukaan pojiksi tai tytöiksi. Sukupuoli on kuitenkin paljon moninaisempaa ja ihminen voi olla molempia sukupuolia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai jotain ihan muuta. Jotkut eivät koe omaavansa sukupuolta ollenkaan. Sukupuoli onkin jatkumo, joka sisältää geneettisiä, hormonaalisia, fysiologisia, psykologisia, sosiaalisia sekä kulttuurisia ominaisuuksia. Perinteinen sukupuolen jakaminen vain kahteen toisilleen vastakkaiseen sukupuoleen poissulkee ne, jotka eivät koe kuuluvansa kumpaankaan sukupuoleen. Naisellisuus ei ole pelkästään naisille eikä miehisuus pelkästään miehille. Jokaisella on oikeus sukupuoli-identiteettiin sekä sukupuolen ilmaisuun. (Seta, i.a.-b.)

2.4 Hlbtqi+

Kirjainlyhenne ”hlbtq” sisältää sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ryhmät: homot, lesbot, biseksuaaliset, transihmiset, intersukupuoliset sekä queerit. Kyseisten käsitteiden lisäksi käytetään myös muita nimityksiä seksuaalisille suuntautumisille ja sukupuoli-identiteeteille tai sukupuolen ilmaisuille. Henkilöt, jotka tuntevat emotionaalista tai eroottista vetoa suurilta osin samaa sukupuolta kohtaan, kutsuvat itseään homoksi. Homoseksuaaliset naiset voivat käyttää myös nimitystä lesbo. Biseksuaaleista puhutaan silloin, kun henkilö tuntee emotionaalista tai eroottista vetoa sekä miehiin että naisiin tai sukupuolella ei ole merkitystä heille ollenkaan. (Alanko, 2014, s. 6.)

Pan-, poly- tai omniseksuaalisuus -termejä käytetään, kun henkilö ei koe sukupuolta tärkeänä asiana seksuaalisen tai emotionaalisen kiinnostuksen kannalta. Aseksuaali henkilö taas kokee, ettei hänellä ole seksuaalisuutta tai tarvetta jakaa seksuaalisuuttaan muiden kanssa, mutta voi kuitenkin kokea muunlaista vetoa muihin ihmisiin, kuten emotionaalista, romanttista, sensuaalista tai esteettistä vetovoimaa. Demiseksuaali ihminen kokee seksuaalista vetovoimaa vain siinä tapauksessa, kun hänellä on kohteen kanssa voimakas tunneside. Androseksuaalisuus taas on viehätystä maskuliinisia piirteitä kohtaan ilman, että se määrittää viehätysten kokijan tai kohteen sukupuolta. Femme- tai gynoseksuaalisuus on vastaavanlainen viehätys feminiinisyyttä kohtaan. (Seta, 2021.)

Transihminen on yleiskäsite henkilöille, joiden sukupuoli-identiteetti ja/tai sukupuolen ilmaisu poikkeaa osittain tai täysin syntymän yhteydessä määritellystä sukupuolesta. Transihmisiin kuuluvat transvestiitit, transgenderit ja transsukupuoliset. Transvestiittien sukupuoli-identiteetti on yhteneväinen syntymässä määritellyyn sukupuoleen, mutta ilmaisussaan he voivat eläytyä kumpaankin sukupuoleen. Transgenderit eivät selkeästi identifioitu kumpaankaan sukupuoleen ja voivat kokea sijoittuvansa mieheyden ja naiseuden välimaastoon ja kokevat, että kaksinapainen sukupuolijärjestelmä on liian kapea kuvaamaan heidän identiteettiään. Transsukupuoliset eivät identifioitu syntymän aikaan määritellyyn sukupuoleen. Transsukupuolinen mies on syntymässä määritelty tytöksi fyysisten ominaisuuksien perusteella, mutta kokee olevansa mies. Transsukupuolinen nainen taas on määritelty pojaksi, mutta kokee olevansa nainen. Intersukupuolisuus

on synnynnäinen tila, jossa fyysisten tekijöiden (sukupuolimet, kromosomit, geenit) tai ominaisuuksien perusteella ei yksiselitteisesti pystytä määrittämään henkilöä mieheksi tai naiseksi. (Alanko, 2014, s. 6.)

Queer-identiteetistä voi puhua henkilöiden kohdalla, jotka pitävät yhteiskunnallisia sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä normeja liian ahtaina eivätkä halua käyttää yhteiskunnassa vallitsevia luokituksia. Termiä "queer" on aikaisemmin käytetty myös halventavassa merkityksessä, mutta nykyään sen stigmaa pyritään vähentämään. (Launis, 2018, s. 165.) Termiä "questioning" voidaan käyttää myös niissä tilanteissa, kun henkilö miettii omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoli-identiteettiään (Seta, 2021).

2.5 Sateenkaarinuorten hyvinvointi

Sateenkaarinuorilla tarkoitetaan seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvia noin 13–25-vuotiaita henkilöitä. Nuoruuden ikähaarukan rajaaminen vaihtelee kontekstin mukaan, mutta yleisesti ottaen nuoruus alkaa murros- ja teini-iän kynnyksellä ja jatkuu reiluun kahteenkymmeneen ikävuoteen saakka. Tarkkaa tilastoa sateenkaariväestön paljoudesta on haastavaa kerätä, sillä esimerkiksi osa sateenkaarevista henkilöistä eivät vielä ole tai eivät halua määrittää seksuaalista tai sukupuolen identiteettiä mitenkään. Suomessa tehdyssä THL:n vuoden 2019 kouluterveyskyselystä käy kuitenkin ilmi, että vastanneiden osuudesta 8,5 % kuuluivat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, joten sitä voi pitää suuntaa-antavana lukuna (THL, 2020).

Yksilön hyvinvointiin vaikuttavat erilaiset fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät (WHO, 1997). Hyvinvoinnin osatekijöinä voidaan tarkastella terveyttä, materiaalista hyvinvointia sekä koettua hyvinvointia ja elämänlaatua. Ihminen voi hyvin silloin, kun hän on fyysisesti ja psyykkisesti terve ja hänen elämänsä on taloudellisesti ja sosiaalisesti turvattua eikä hänen tarvitse pelätä rikollisuutta, kiusaamista tai syrjintää. Hyvinvointiin kuuluvat myös yksilön subjektiivinen kokemus

tyytyväisyydestä omaan elämäänsä sekä mahdollisuus vaikuttaa tähän sekä ympäristöönsä. (Alanko, 2014, s. 11).

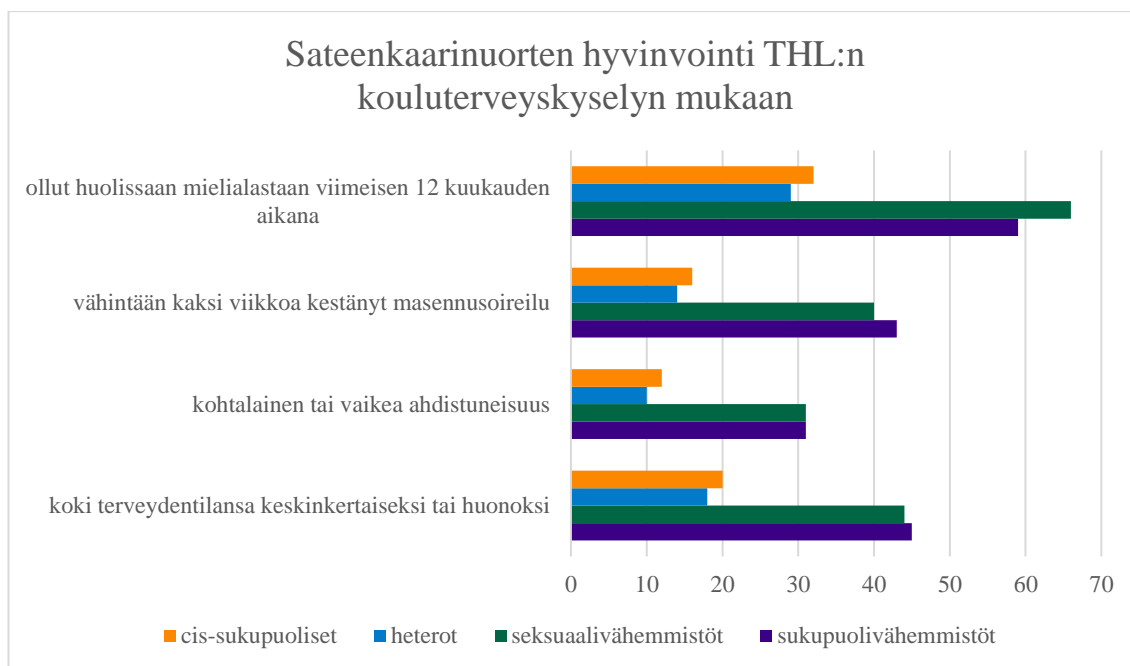
Nuorisotutkimusseura ja Seta aloittivat vuonna 2012 yhteistyöhankkeen, jossa selvitettiin empiirisellä tutkimuksella, miten hlbtqi-nuoret voivat Suomessa. Tutkimus oli ensimmäinen laatuaan Suomessa. Hankkeessa tutkittiin, millaiseksi nuoret kuvaavat terveydentilaansa ja mitkä asiat ovat heidän hyvinvoinnilleen merkityksellisiä. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että tähän ryhmään kuuluvat nuoret näyttivät voivan suhteellisen hyvin. Heidän elämässään on kuitenkin kuormittavampia haasteita verrattuna muihin ikätovereihin. Hlbtqi-nuorilla oli myös enemmän kokemuksia negatiivisesta kohtelusta, syrjinnästä, syrjäytymisvaarasta ja väkivallasta. (Alanko, 2014, s. 10).

Läheiset ihmissuhteet, kuten perhe ja ystävät, ovat nuoren elämässä keskeisessä asemassa. Sateenkaarinuoret kokivat epävarmuutta ja huolta siitä, miten lähiympäristö suhtautuu heidän seksuaaliseen suuntautumiseensa tai sukupuoli-identiteettiinsä. Monet kokivat olevansa yksin tämän asian kanssa ja kaipasivat keskustelukumppania tai tukihenkilöitä. Perheen tuki ja ymmärtävä ilmapiiri vaikuttivat merkittävästi kokemukseen omasta hyvinvoinnista, samoin kuin se, että nuorella oli läheisiä ystäviä. Monet kokivat, että parasta tukea he saivat ystävil-tään. Toisaalta hlbtqi-nuorilla oli heteronuoriin verrattuna vähemmän ystäviä sekä enemmän koettua yksinäisyyttä. Heiltä puuttui useammin todella läheiset ystävät. (Alanko, 2014, s. 20–23).

Vuonna 2018 Yle uutisoi seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten olevan suurem-massa vaarassa tehdä itsemurha verrattuna muihin nuoriin. Tutkimus on yh-dysvaltalainen, mutta samankaltaisia havaintoja on tehty aiemmin muuallakin maailmassa. Tutkimuksen tulosten perusteella 40 % seksuaalivähemmistöihin kuuluvista lukioikäisistä oli miettinyt itsemurhaa viimeisen vuoden aikana ja 25 % oli yrittänyt toteuttaa sen. Verrokkiryhmänä oli heteronuoret, joilla vastaavat luvut olivat 15 ja 6 %. (Duodecim, 2018.) Britannialainen kansalaisjärjestö Just Like Us toteutti vuonna 2021 samantyyppisen kyselyn, jonka avulla kartoitettiin sateen-kaarinuorten itsetuhoisuutta. Kyselyyn vastasi 2934 11–18-vuotiasta nuorta,

joista 1140 (39 %) kuului seksuaalivähemmistöihin. Kyselyn vastaukset ovat huolestuttavia, sillä jopa 68 % sateenkaarinuorista oli kokenut itsemurha-ajatuksia, kun saman ikäryhmän heteronuorilla luku oli 29 %. Lähes kolmannes vähemmistöön kuuluvista nuorista oli vahingoittanut itseään fyysisesti, kun taas verrokki-ryhmällä luku oli 9 %. Luvut ovat siis viime vuosien aikana olleet nousussa, mihin on varmasti vaikuttanut muun muassa koronaviruksen aiheuttamat sulkutilat ja eristäytyneisyys. Nuorilla ei ole ollut mahdollisuutta käydä vertaistukiryhmissä tai olla yhteyksissä tukiverkostoihin. (STT, 2021.)

Suomen sisällä tehtyjä tutkimuksia sateenkaarinuorten hyvinvoinnista on vähän. THL:n tekemä kouluterveyskysely tehdään joka vuosi ympäri Suomen kouluja, ja kyselyyn vastaa kymmeniä tuhansia 7–17-vuotiaita lapsia ja nuoria. THL teki vuoden 2019 kyselyn tuloksista erillisen raportin koskien nimenomaan sateenkaarinuorten hyvinvointia (Kuvio 2). Kyselyyn oli vastannut kaiken kaikkiaan 4720 (3 %) sukupuolivähemmistöön ja 12947 (9 %) seksuaalivähemmistöön kuuluvaa henkilöä. Raportissa kerrotaan sateenkaarinuorten olleen muita samanikäisiä nuoria harvemmin tyytyväisiä elämäänsä. Yksinäisyyttä koki reilu neljäsosa, kun vastaava osuus oli muilla nuorilla noin kymmenesosa. Kyselyn mukaan sateenkaarinuoret kokevat huomattavasti vähemmän osallisuutta ja harrastavat vähemmän liikuntaa kuin muut nuoret. Avun tarve mielialaan liittyvissä asioissa oli kuitenkin kaikilla vastaajilla sama; noin kaksi viidestä ei saanut apua, vaikka olisi tarvinnut. (Jokela ym., 2020, s. 15–19.)

Kuvio 2. Sateenkaarinuorten hyvinvointi THL:n vuoden 2019 kouluterveyskyselyssä (mukaillen THL, 2020)

2.6 Syrjintä

Kun henkilöä ei kohdella yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti samassa asemassa oleviin nähden tai hänen ihmisoikeuksiaan loukataan, on kyse syrjinnästä. Kaikki syrjintä ei ole näkyvää, vaan suuri osa siitä on piiloutunut yhteiskunnan rakenteisiin. (Amnesty, i.a.) THL:n vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan sateenkaarinuoret kokevat koulukiusaamista, fyysistä uhkaa ja seksuaalista häirintää muita nuoria enemmän. Sateenkaarinuoret joutuvat myös kokemaan henkistä ja fyysistä väkivaltaa vanhempien ja muita huolta pitävien taholta huomattavasti enemmän kuin muut nuoret. (Jokela ym., 2020, s. 15–28.) Euroopan unionin perusoikeusviraston laajassa kyselytutkimuksessa selvisi, että suomalaisvastaajista joka kolmas seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva on kohdannut syrjintää eri elämänalueilla viimeisen 12 kuukauden aikana. Eniten syrjintää olivat kokeneet intersukupuoliset sekä transihmiset. Syrjintää oli tapahtunut eniten kahviloissa, ravintoloissa, baareissa tai yökerhoissa. Kaikista vastaajista vain 7 % oli raportoinnut syrjintätapauksesta itse jälkikäteen jollekin viranomaiselle, 2 %

raportoinneista oli tapahtunut toisen henkilön toimesta. (Oikeusministeriö, 2021, s. 12–13.)

Britannian valtion kansallisessa LGBT-kyselytutkimuksessa todetaan, että tietämättömyys ja syrjintä ovat kouluissa ja sosiaali- ja terveydenhuollossa hyvin yleistä. Tutkimuksessa mainitaan, kuinka kouluissa esiintyy sateenkaarinuoriin kohdistuvaa kiusaamista. Kyselyyn vastanneet nuoret kertovat, kuinka heidän tarpeitaan ei oteta huomioon opetussuunnitelmissa tai opetuksessa. Kuvaavaa oli yhden nuoren vastaus, jossa hän sanoo, että hän ei olisi tavoittanut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhteisöä ilman internetiä. Koulut eivät tarjoa riittävästi tietoa näistä aihepiireistä. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt sekä erityisesti transsukupuoliset kokevat, että sosiaali- ja terveystalveissa heitä ei osata kohdata ammatillisesti oikein. (Government Equalities Office, 2018, 15–18.)

Helsingin Sanomat uutisoi vuonna 2022 tosielämässä tapahtuneesta syrjintäkokemuksesta, joka tapahtui työeläkevakuutusyhtiö Ilmarisen toimesta. Työntekijän työsuhde oli purettu kaksi päivää ennen koeajan päättymistä, ja hän uskoo, että taustalla oli hänen seksuaalinen suuntautumisensa. Esihenkilö oli kommentoinut asiaa ja työsuhde oli purettu sen jälkeen, kun työntekijä kertoi avioliitostaan miehensä kanssa. Ilmarinen kiisti työsuhteen purkamisen perusteettomuuden ja asia eteni selvitykseen esihenkilön kanssa. (Kukkonen, 2022.) Moni ajattelee, että jokainen voi olla omalla työpaikallaan tai koulussaan oma itsensä, mutta ei tule ajatelleeksi sitä, että joku saattaa olla puhumatta esimerkiksi parisuhdestatuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisestaan, jottei kiusaannuttaisi ympärillä olevia ihmisiä tai joutuisi syrjinnän kohteeksi. Monet yhdistävät seksuaalivähemmistöjen ihmissuhteet seksuaalisuuteen, vaikka homous ja heterous ovat samantaisia identiteettejä. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan 36 % ei-sateenkaarevista ihmisistä kokee olonsa epämukavaksi, jos sateenkaarityöntekijä kertoo deitailustaan, koska ei halua kuulla kollegan seksielämästä. Samainen tutkimus selvitti, että kaapista ulos tuleminen pelottaa muun muassa siksi, että joutuisi stereotyyppien kohteeksi, menettäisi verkostot ja kollegat sekä siksi, etteivät he

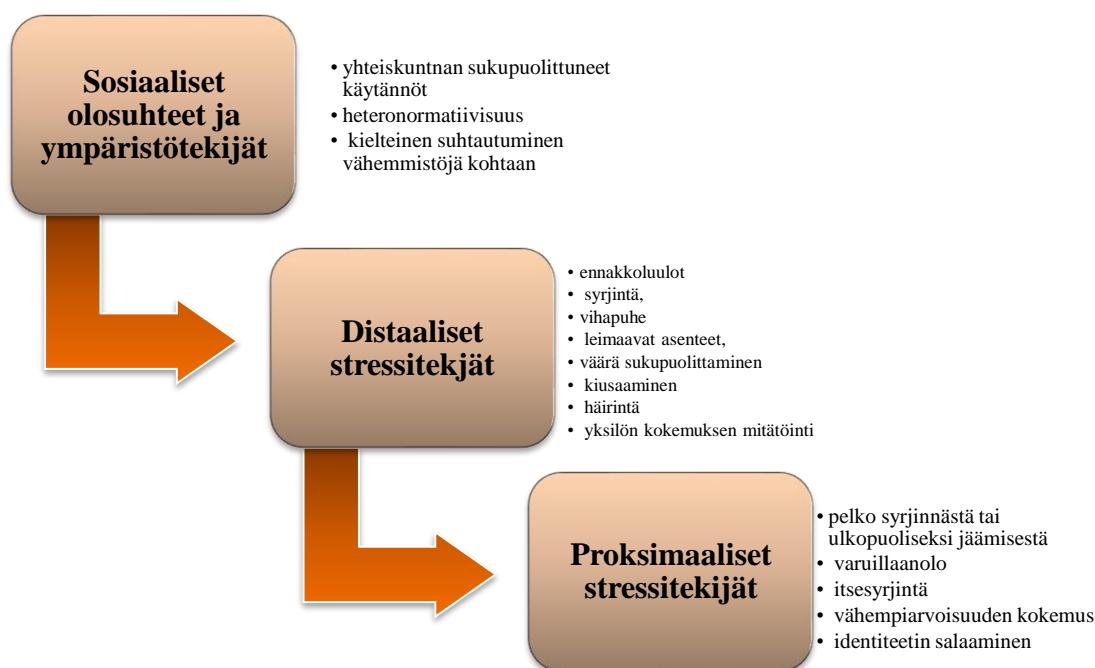
halua muiden luulevan heidän iskevän. Suomessa vain 8 % työntekijöistä kokee voivansa olla avoin työpaikallaan. (Salonen, 2022.)

2.7 Vähemmistöstressi

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt kokevat tavanomaisen stressin lisäksi usein myös vähemmistöstressiä. Tämä on krooninen stressitila ja luonnollinen reaktio kielteiseen suhtautumiseen vähemmistöjä kohtaan. Ilan H. Meyerin vähemmistöstressikaavan mukaan (Kuvio 3) vähemmistöstressi muodostuu vaihteittain (Duodecim, 2021). Stressin syntymiseen vaikuttaa sosiaaliset suhteet ja ympäristötekijät, kuten esimerkiksi yhteiskuntamme sukupuolittuneet käytännöt, heteronormatiivisuus sekä kielteinen suhtautuminen vähemmistöjä kohtaan. Tämän seurauksena syntyy distaalisia stressitekijöitä eli tekijöitä ja asenteita, jotka aiheuttavat yksilölle stressiä. Distaalisiin stressitekijöihin kuuluu ennakkoluulot, syrjintä, vihapuhe, leimaavat asenteet, väärä sukupuolittaminen, kiusaaminen, häirintä ja yksilön kokemuksen mitätöinti. Seuraavaan vaiheeseen kuuluu proksimaaliset stressitekijät, jotka muodostuvat distaalisten stressitekijöiden sekä yksilön omien kokemusten seurauksena. Proksimaalisia stressitekijöitä ovat pelko syrjinnästä tai ulkopuoliseksi jäämisestä, varuillaanolo, itsesyrjintä, vähempiarvoisuuden kokemus ja identiteetin salaaminen. Tässä vähemmistöstressikaavan viimeisessä vaiheessa käsitellään syrjintää, jonka henkilö suuntaa itseensä. Jokaisella stressitekijöllä on vaikutuksia yksilön terveyteen. (Duodecim, 2021.)

Hlbtqi-ihmisillä on tutkitusti enemmän mielenterveysongelmia kuin muilla. Vähemmistöstressi ja sisäistetty itsesyrjintä lisää masennusta ja ahdistuneisuutta ja heikentää itsetuntoa ja kehonkuvaa. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt eivät ole ainoita, jotka kokevat vähemmistöstressiä. Syrjintää kokevat esimerkiksi kulttuuriset, etniset sekä kielelliset vähemmistöt, neurokirjaan kuuluvat sekä vammaiset. (Duodecim, 2021.) Vähemmistöstressiä saattavat kokea myös vähemmistöön kuuluvien läheiset tai liittolaiset (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, i.a.). FRA eli European Union Agency for Fundamental Rights teetti vuonna 2019 kyselytutkimuksen HLBTIQ-henkilöistä Euroopan Unionissa.

Tutkimustulosten mukaan puolet vastaajista harvoin tai ei koskaan kerro avoimesti omasta sukupuoli-identiteetistään tai seksuaalisuudestaan. Reilusti yli puolet vastaajista välttelevät usein tai aina kulkemista käsikädessä samaa sukupuolta olevan kumppanin kanssa. Kolmasosa vastaajista kertoo välttelevänsä aina tai usein paikkoja tai alueita, jossa pelkäävät kohtaavansa uhkaavaa käytöstä tai väkivaltaa. (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020, 23.)

Kuvio 3. Vähemmistöstressin kehitysvaiheet (mukaillen Duodecim, 2021)

3 SUKUPUOLI- JA SEKSUAALIVÄHEMMISTÖT EVANKELIS-LUTERILAISSA SEURAKUNNASSA

3.1 Evankelis-luterilaisen seurakunnan kehitys sateenkaarevuuden näkökulmasta

Evankelis-luterilaisen kirkon oppien mukaan jokainen ihminen on Jumalan luoma, ainutlaatuinen ja arvokas. Arvo ei ole sukupuoleen tai seksuaalisuuteen sidottua tai niistä riippuvaa, vaan se elää jokaisessa ihmisessä tasapuolisesti. (Suomen ev.-lut. kirkko, i.a.-a.) Evankelis-luterilaisen kirkon strategiassa vuoteen 2026 painotetaan, että kirkon ovet ovat auki kaikille ja kirkko pyrkii edistämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Kirkko pyrkii myös toimimaan aktiivisesti vihaa ja syrjintää vastaan. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2020, s. 7.) Näin ollen jokaisen ihmisen tulisi olla tervetullut kirkkoon ja käyttämään oman seurakuntansa palveluita tasavertaisesti, mutta näin ei valitettavasti kaikkialla vielä ole. Kirkon suhtautumista sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin on perinteisesti pidetty konservatiivisena ja kriittisenä. Yleensä kirkko on vastustanut tai pyrkinyt jarruttamaan yhteiskunnallista kehitystä esimerkiksi sateenkaari-ihmisten oikeuksien ajamisessa. Vaikka moniin asioihin on reagoitu ja kehitystä on jo havaittu, on aihe edelleen ajankohtainen ja tarpeellinen nostaa esille. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon omilla nettisivuilla lukee, että koska yhdenvertaisuuslaki asettaa viranomaisille yleisen yhdenvertaisuuden edistämisaloitteen, myös kirkko tätä noudattaa, vaikka ei ole siihen velvollinen. Kirkko tarkastelee sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden teemoja kirkon kasvatustyössä ja ottaa huomioon sen, että kyseiset aiheet herättävät usein vahvoja tunteita suuntaan, jos toiseen. Nettisivujen mukaan kirkko pyrkii kuulemaan ja kunnioittamaan kaikkia ihmisiä erilaisuuden keskellä. (Suomen ev.-lut. kirkko, i.a.-a.)

Vuosien edetessä kirkon suhtautuminen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin on muuttunut askel askeleelta liberaalimmaksi. Kun vuonna 1966 piispat suhtautuivat homoseksuaalisuuteen syntinä ja sairautena, jota voi hoitaa lääkärin hoidolla tai kristillisen uskon avulla, vuonna 2008 suhtautuminen oli muuttunut jo huomattavasti aiempaa varovaisemmaksi. Piispat ottivat huomioon sen, että homoseksuaalisuus ei ole vain ilmiö tai asia, vaan se koskettaa oikeita ihmisiä. Samalla huomioitiin jo se, että homoseksuaalisuutta käsittelevä keskustelu jakaa kirkkoja ja luterilaisen kirkon jäseniä. (Kallatsa & Kiiski, i.a., s. 13.) Kirkossa on edelleen vanhoillisia arvoja ja konservatiivista ajatusmallia edustavia henkilöitä enemmistönä. Heillä on myös kirkon päättävissä elimissä sekä seurakunnissa, että kirkolliskokouksissa suurempi edustus ja täten päätäntävalta. Vanhoillisilla

on valta olla pitämättä esimerkiksi sateenkaarimessuja tai olla rekrytoimatta hakijoita, jotka voisivat vihkiä sateenkaaripareja. (Ollikainen, 2021.)

Vuonna 2022 jo monissa seurakunnissa ympäri Suomen järjestetään erikseen sateenkaaritoimintaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille. Esimerkiksi Joensuussa kirjattiin sateenkaaritoiminnalle periaatteet piispa Jari Jolkkosen kanssa vuonna 2021. Jolkkosen mukaan seurakunnan tehtäviin kuuluu sateenkaarikristittyjen hengellisen elämän tukeminen, sillä heillä on täysin yhtäläinen oikeus olla ja elää seurakunnassa, kuin muillakin kansalaisilla. Periaatteiden kirjaamisella halutaan hälventää ennakkoluuloja ja kertoa, miksi sateenkaarityö on perusteltua seurakunnassa. (Kotimaa, 2021.) Turussa on järjestetty vuodesta 2008 lähtien sateenkaarimessuja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistön edustajille. Sateenkaarimessut ovat nostattaneet suosiotaan viime vuosien aikana ja nyt niissä käykin jo satoja ihmisiä. Sateenkaarimessujen työntekijät ovat sitä mieltä, että ilmapiiri kirkossa on kyllä salliva, mutta kehitettävääkin on. Jokainen saa olla mitä mieltä tahansa, mutta kaikkien on osattava käyttäytyä ja kunnioittaa toisiaan. Työntekijät kokevat, että sateenkaarimessuille on edelleen tarvetta, sillä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kohtaavat yhteiskunnassa yhä vihapuhetta ja syrjintää. (Vilen, 2019.)

3.2 Sateenkaarinuorten hyvinvointi seurakunnassa

Ihminen etsii nuoruuden aikana omaa paikkaansa maailmassa ja pyrkii löytämään oman identiteettinsä. Nuoruus saattaa olla haastavaa aikaa ja usein silloin nuori tarvitsee ympärilleen turvallisen ilmapiirin ja tukea päätöksiinsä. Identiteetin löytäminen saattaa olla erityisen haastavaa silloin, kun omat ja tukiverkoston arvot ovat ristiriidassa keskenään. Nuori on saattanut ymmärtää kuuluvansa johonkin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, mutta samalla pitää saamaansa kristillistä kasvatusta arvokkaana. Nuori voi kokea epävarmuutta kaapista ulostulostaan ja pelätä, että hän ei tule hyväksytyksi. Kuten monet tutkimukset ovat osoittaneet, sateenkaarinuoret ovat alttiimpia kokemaan kiusaamista, joutumaan väkivaltarikosten uhreiksi ja tekemään itsemurhia kuin muut nuoret (Suomen ev.-

lut. kirkko, 2021, s. 6–7). Joskus vanhempien on vaikea hyväksyä nuorensa seksuaalista suuntautumista tai sukupuolta uskonnollisen vakaumuksensa takia. Kun vanhempi ja uskonyhteisö on onnistunut hyväksymään sateenkaarinuoren ja antanut tukea, se on vaikuttanut positiivisesti nuoren terveyteen ehkäisemällä tätä muun muassa masennukselta tai itsetuhoisuudelta. (Suomen ev.-lut. kirkko, 2021, s. 13–14.)

Riikka Taavetin tutkimuksen (Taavetti, 2015) perusteella nuorten näkemykset ja kokemukset seurakunnista ovat hyvin erilaisia. Osa kokee olevansa tervetullut omana itsenään, kun taas osa on kokenut kohdallaan syrjintää ja epätasa-arvoa. On pitkälti tuurista kiinni, onko nuoren oma seurakunta liberaali ja avoin, vai sellainen, jossa levitetään edelleen vanhoillisia käsityksiä esimerkiksi siitä, että homous olisi sairaus. Joillekin nuorille hengellisyys on erittäin tärkeä asia, jolloin uskonnollisen yhteisön torjunta voi tarkoittaa samalla sitä, että nuori menettää läheisen ystäväpiirinsä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että nuoret pitävät joidenkin työntekijöiden asenteita kaksinaismoralistisina: he opettavat nuorille rakastamaan lähimmäisiä ja arvostamaan erilaisuutta, mutta samaan aikaan julkaisevat adressin, jossa samaa sukupuolta olevien avioliitot tuomitaan. Oman hengellisen yhteisön tuki ja hyväksyntä ovat osalle nuorista tärkeitä ja voimaannuttavia asioita. Nuori voi kokea seurakunnastaan saaman tuen erityisen arvokkaana, sillä tällöin tuki tulee saman uskon jakavalta ihmiseltä. (Taavetti, 2015, s. 102–103.)

3.3 Kirkon nuorisotyö

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yksi tehtävä on tukea seurakuntia nuorisotyön yhteisten suuntaviivojen strategioiden valmistelussa. Kirkko toimii yhteistyössä hiippakuntien ja järjestöjen sekä muiden yhteistyötahojen kanssa ja järjestää yhteisiä neuvottelupäiviä. Seurakuntien nuorisotyö on ennen kaikkea nuoria osallistavaa, kristityn identiteettiä vahvistavaa sekä hengellisyyttä hoitavaa. Tärkeinä arvoina nousee esiin suvaitsevaisuus- ja rauhankasvatus, vastuunkanto sekä syrjäytymisen ehkäisy. (Suomen ev.-lut. kirkko, i.a.-b.)

Evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnat järjestävät rippikoulutoimintaa, isostointia sekä nuorten iltoja lähes jokaisessa Suomen seurakunnassa. Kirkon nuorisotyössä painotetaan erityisesti ulkopuolisuuden ehkäisyä esimerkiksi Saapas- ja Moottoripaja-toiminnan avulla. (Nuorisotyöstä Suomessa, i.a.) Palveluoperaatio Saapas on toiminut Suomessa jo vuodesta 1972 ja sen tavoitteena on tarjota nuorisotyön palveluita myös niille, jotka eivät vietä aikaansa järjestetyn nuorisotoiminnan piirissä. Toisin sanoen Saapas tekee jalkautuvaa nuorisotyötä työntekijöiden liikkeessä kaduilla, festareilla, sosiaalisessa mediassa ja chatissa. Saapas vastaa nuorten fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen avun tarpeeseen ja heillä on koulutettujen ammattilaisten lisäksi myös vapaaehtoisia työskentelössä. (Lasten ja nuorten keskus, i.a.-a.) Moottoripajat ovat harrastustoimintapajoja nuorille, joissa moottoreiden kanssa puuhastelun lisäksi paikalla on turvallisia ja tuttuja aikuisia. Moottoripajoista saa tuki- ja turvapaikan lisäksi vahvaa moniammatillista ja sosiaalista tukea sekä työkokemusta. Tämä on tärkeää etenkin sellaisille nuorille, jotka ovat vaarassa jäädä työ- ja koulutuspalvelujen ulkopuolelle. Moottoripajoja on jo 35 ympäri Suomea ja kunkin paikkakunnan paja on omanlaisensa – ne voivat olla pienryhmätoimintaa, yhteistyötä koulujen kanssa tai kaikille avoimia nuorisotiloja, joissa biljardipöydän ja pelikonsolien sijaan onkin ajoneuvoja. Jokainen paja vastaa kunkin paikkakunnan tarpeita. (Lasten ja nuorten keskus, i.a.-b.)

Kirkon nuorisotyöntekijöillä on oltava jonkinlainen alan koulutus. Työntekijän koulutus voi olla sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, nuorisotyönohjaaja, humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto tai yhteisöpedagogi. Näihin tutkintoihin tulee sisältyä teologisia, kirkon ja seurakunnan työhön liittyviä sekä kirkon kasvatuksen ja nuorisotyöhön pohjautuvia opintoja. (Suomen ev.-lut. kirkko, i.a.-c.)

4 SATEENKAARINUOREN KOHTAAMINEN

4.1 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaki turvaamassa nuoren oikeuksia

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille katsomatta esimerkiksi henkilön ikää, sukupuolta, kansalaisuutta tai ulkonäköä. Tästä huolimatta kaikki ihmiset eivät saa maailmassa tasavertaista kohtelua, yleensä johtuen siitä, että kuuluu johonkin vähemmistöön. YK ei ole koskaan solminut erillistä ihmisoikeussopimusta koskien sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä, vaikka sellainen olisi ehkä tarpeellista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen eli EIT on pyrkinyt ajamaan sateenkaari-ihmisten oikeuksia Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden sisällä. EIT on muun muassa vaatinut valtioita takaamaan sateenkaari-ihmisten kokoontumisvapauden, tehostamaan viharikosten tutkintaa ja ehkäisemistä sekä linjaamalla, ettei vähemmistöön kohdistuva vihapuhe kuulu sananvapauden piiriin. Erityisesti transihmisiä koskevat vaatimukset siitä, että valtioiden on sallittava henkilötodistuksen sukupuoli-merkinnän muuttaminen sekä olla asettamatta sterilointia tämän ehdoksi, ovat olleet merkittäviä askeleita edistykseen. (Ihmisoikeusliitto, 2022.)

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään, ettei ketään saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Laki koskee viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia, ja heillä on velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista toimipaikassaan. Heillä on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Velvollisuus suunnitelman laatimiseen ei kuitenkaan koske evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksisia kirkkokuntaa eikä perheenjäsenten tai muiden yksityiselämän henkilöiden välisiä suhteita. (L 1325/2014.)

Tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuoleen perustuva syrjintä. Laissa on eritelty erikseen

välitön ja välillinen sukupuoleen perustuva syrjintä. Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella, raskauden tai synnytyksestä johtuvasta syystä sekä sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Välillinen syrjintä tarkoittaa muun muassa eri asemaan asettamista sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraaliilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella. Sekä välitön että välillinen syrjintä on tasa-arvolain mukaan kiellettyä. (L 609/1986.)

4.2 Yhdenvertainen kohtaaminen

Ammatillisessa kohtaamisessa on hyvä muistaa, että nuorella on aina mukana oma identiteettinsä, sukupuolensa, seksuaalisuutensa sekä omat kokemukset, huolenaiheet ja voimavarat. Oma sukupuoli ja seksuaalisuus ovat henkilökohtaisia asioita, ja jokaisella on näihin asioihin liittyen oma historiansa sekä merkityksensä. Nämä kaikki vaikuttavat henkilön sosiaaliseen olemassaoloon. Nuori saattaa kokea huolta siitä, tuleeko hän oikein kohdatuksi ja nähdyksi omana itsenään. (Tuovinen ym., 2011, s. 11.) Sateenkaarinuoria on asiakkaina lähes kaikissa sosiaalialan palveluissa, joten se, että oletetaan ihmisten olevan heti alusta alkaen erilaisia, on lähtökohta yhdenvertaiselle kohtaamiselle. Yhdenvertaisuudella ei tarkoiteta sitä, että kaikkia kohdeltaisiin identtisellä tavalla, vaan työntekijän on ymmärrettävä vähemmistöasema ja tiedostettava yhteiskunnan normit ja odotukset. (Ehyt, i.a.)

Osa työntekijöistä ajattelee, että nuoren yksilöllisyyttä korostamalla saatetaan liikaa määritellä tämän identiteettiä esimerkiksi sateenkaarevuuden kautta. Kuitenkin, jos liitetään kaikki nuoret samanlaiseksi ryhmäksi, saatetaan sivuuttaa nuorten erilaiset sosiaaliset asemat yhteiskunnassa, jotka kuitenkin vaikuttavat nuoren elämään yksilöllisesti. (Hästbacka & Sirén, 2017, s. 43–45.) Saanko olla totta -kirjassa tulee esiin monien sukupuoli- sekä seksuaalivähemmistöjen kokemuksia siitä, miten heitä on kohdattu apua hakiessa. Kertomuksista välitty

positiivinen näkemys siitä, että monella sosiaali- ja terveysalan ammattilaisella on valmiuksia kohdata sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta. Kohtaamiset olivat onnistuneita, kun työntekijä oli rohkeasti keskustellut, esittänyt haastaviakin kysymyksiä, ollut aidosti läsnä ja kiinnostunut asiakkaastaan ja auttanut tunteiden kohtaamisessa sekä käsittelyssä. (Tuovinen ym., 2011, s. 31.)

On tärkeää, että nuorelle annetaan mahdollisuus elää ja toteuttaa omaa sukupuoli- sekä seksuaali-identiteettiään. (Seta-julkaisut, 2021, s. 41.) Sateenkaari- nuoret eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, vaan jokainen on oma yksilönsä. Kaikkien ammattiaikuisten pitää pyrkiä toimimaan niin, ettei yksikään nuori joutuisi tilanteeseen, jossa tulisi kohdatuksi epäasiallisesti. Työntekijällä on vastuu itse hakea lisää tietoa, jos sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvät teemat tuntuvat vierailta. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistön termistön osaaminen viestii nuorelle, että häntä kunnioitetaan, ja että näistä asioista ollaan aidosti kiinnostuneita. On tärkeää, että työntekijä käyttää sukupuolineutraalia kieltä ennen kuin tietää, mitä termejä nuori haluaa käyttää. (Seta, 2022.) Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskusten työntekijän Enni Mustosen mukaan puhuttaessa nuoren sukupuolesta, perheestä, kumppanista tai seksuaalisesta suuntautumisesta, se on tehtävä ilman ennakko-oletuksia ja neutraaleja sekä inklusiivisiä termejä käyttäen sukupuolittavien termien sijaan. On nuoren oma päätös kertoa tai olla kertomatta omasta sukupuolestaan tai seksuaalisuudestaan ja tätä kuuluu aina kunnioittaa. Työntekijän tärkeimpiä työkaluja ovat nuorten kuuleminen ja heiltä kysyminen, mitä kukin asia heille tarkoittaa (henkilökohtainen tiedonanto 9.9.2022.) Työntekijän kannattaa mahdollisuuksien mukaan kuulostella ja kuunnella mitä termejä nuori itse käyttää, ja käyttää samoja termejä nuoren kanssa.

4.3 Sukupuolisensitiivinen työote

Sukupuolisensitiivisellä työotteella tarkoitetaan työtapaa, jolla otetaan kaikki sukupuolet huomioon. Se ei tarkoita samaa asiaa kuin sukupuolineutraalius, jossa sukupuoli on tasavertainen ja ”yhdenmukainen.” Sukupuolineutraalius on hyvä asia esimerkiksi unisex-veossoissa tai nykyisessä avioliittolaissa, joissa ei oteta kantaa

sukupuoleen. Sukupuolineutraalius saattaa sateenkaarinuoren kohdatessa olla kuitenkin negatiivinen asia, ja se sivuuttaa kokonaan sukupuolen vaikutukset. Sukupuolisensitiivinen työote auttaa näkemään ihmisen kokonaisuutena, eikä vain jonkin sukupuolen edustajana. (Ryhtä, 2021.)

Ammattilaisella tulisi olla taitoa tunnistaa ja muokata omia sukupuolittuneita käytäntöjä ja tunnistaa, milloin työkontekstissa ja yksilön elämässä sukupuolella on merkitystä ja milloin ei. Ammattilaisen olisi hyvä osata tukea asiakkaita positiivisissa sukupuolen ilmaisun tavoissa. Kuhunkin sukupuoleen liitetään stereotyyppisesti tiettyjä negatiivisia ominaisuuksia, mutta nuorten kanssa olisi hyvä pohtia, mitkä ovat oman sukupuolen positiivisia ominaisuuksia ja miten niitä voisi ilmaista. (Ryhtä, 2021.)

4.4 Turvallisen tilan periaatteet

Kaikille kuuluu mahdollisuus osallistua ja tuntea olonsa turvalliseksi. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämismääräys koskee meitä kaikkia. (Tanhua ym., 2015, s. 11–12.) Enni Mustosen mukaan tärkeä osa nuoren kohtaamista on luoda turvallinen tila, jossa nuori voi määrittellä tai olla määrittämättä itseään halutulla tavalla (henkilökohtainen tiedonanto 9.9.2022). Turvallinen tila syntyy, kun jokaisen fyysisiä, hengellisiä sekä sosiaalisia rajoja kunnioitetaan. Huolehtimalla, että työyksiköissä on sateenkaarisymboleita sekä moninaisuuden huomioivia esitteitä esillä kaikkien luettavaksi, lisätään turvallisuuden tunnetta ja hyväksytyksi tulemisen kokemusta sateenkaarinuorella. Tilankäytössä tulisi myös ottaa huomioon ihmisten moninaisuus ja esimerkiksi WC- ja pukeutumistilat tulisi suunnitella kaikille sukupuolille. Käyttämällä inklusiivista kieltä kaikessa viestinnässä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai erilaisissa tiedotteissa, pystyy myös edistämään tasa-arvoisuutta ja sateenkaarisensitiivisyyttä. (Seta, 2022.) Syrjivään kielenkäyttöön ja kaikenlaiseen syrjintään tulee aina puuttua. Työyhteisöissä on tärkeää, sopia oikeista pelisäännöistä ja siitä, miten syrjintään puututaan. (Ammattipolku, i.a.)

Turvallisuuden tunteella on erityisesti merkitystä silloin, kun nuori päättää kertoa muille sukupuoli-identiteetistään tai seksuaalisuudestaan. Kaapista ulostuleminen on nuorelle usein todella herkkä ja iso asia, jolloin hän tarvitsee paljon ymmärrystä ja tukea. Nuoren tulee kokea voivansa tehdä tämä ulostulo juuri sillä tavalla ja sinä ajankohtana, kun itse haluaa. Työntekijän on hyvä tukea ja olla läsnä, mutta edetä asiassa nuoren ehdoilla. Tyypillistä on, että nuori tarvitsee tukea esimerkiksi kertoakseen asiasta vanhemmilleen. Työntekijä voi arvioida nuoren kanssa, onko ajankohta ja ympäristö ulostulolle turvallinen. Nuoren sukupuolesta tai seksuaalisuudesta ei saa koskaan kertoa kenellekään ilman lupaa. (Ammattipolku, i.a.)

4.5 Näkymätön sateenkaarinuori

Jos työntekijä kokee, ettei nuorten kanssa työskennellessään kohtaa tai ole kohdannut sateenkaarinuoria, todennäköisintä on, ettei vähemmistöihin kuuluvia nuoria ole tunnistettu tai asia ei ole tullut esille. On myös mahdollista, että tällöin kyseisen palvelun toiminta on vähemmistöjä ulossulkevaa. Mikäli nuoren sateenkaarevuus jätetään kokonaan huomioimatta tai se ohitetaan merkityksettömänä, jää se näkymättömäksi. Tämä voi johtua siitä, että työntekijä ei osaa ottaa asiaa puheeksi ja kokee tietävänsä asiasta liian vähän. Nuoret kokevat palveluiden piirissä paljon näkemysten sivuuttamista tai niiden pinnallista huomiointia. Vastakohtana tälle on asioihin liika takertuminen ja nuoren kokemus siitä, että työntekijä jää vatvomaan sateenkaarevuudesta, kun tämä itse haluaisi puhua jostain muusta. Takertumisen seurauksena nuori ei välttämättä mielellään enää jatkossa ota sateenkaarevuutta puheeksi, jolloin lopputulos on sama kuin sivuuttamisessa – nuori on näkymätön eikä häntä kohdata. (Hästbacka & Sirén, 2017, s. 40–42.)

Tyypillinen tapa sivuuttaa sateenkaarevuuden merkitys tai vähätellä sitä on korostaa, että oman työn painopiste on jossain muualla. Tällöin työntekijä näkee sateenkaarevuuden toissijaisena asiana ja suhtautumistapaan liittyy ajatus, ettei seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuolesta haluta ”tehdä numeroa”. Saatetaan ajatella, ettei esimerkiksi päihdeongelmaisen vieroitushoidossa tarvitse

huomioida asiakkaan sateenkaarevuutta, koska sillä ei ole työntekijän mielestä merkitystä hänen työssään. Tällainen ajattelutapa on kuitenkin sosiaalialalla myrkyllinen, sillä sateenkaarevuuden huomioimisessa ei ole kyse siitä, että eroteltaisiin ihmisiä seksuaalisuuden tai sukupuolen mukaan eriarvoisiin ryhmiin. Huomiointi ei tarkoita pelkästään ongelmien käsittelyä vaan myös nuorelle tärkeiden asioiden käsittelyä ja tunnistamista. Nuorten on tärkeää tulla kohdatuksi siten, että heidät nähdään kokonaisena ja täten tuetaan heidän ymmärrystään itsestään. Sateenkaarevuus voi olla nuoren elämässä voimavara ja myönteinen asia. (Hästbacka & Sirén, 2017, s. 46–47.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa seurakunnille opas sateenkaarikäsitteistä ja sateenkaarinuorten kohtaamisesta aiempaan tutkimustietoon perustuen. Selvitämme, miten sateenkaarinuori kohdataan niin, että se tukee nuoren mielenterveyttä ja itsetuntoa. Työmme on kehittämispainotteinen ja sen tarkoituksena on tuottaa valmis opas seurakuntien ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään sateenkaarinuoria. Tavoitteena on, että työntekijät osaisivat entistä paremmin huomioida, miten nuorten rajoja kunnioitetaan, miten välttää sukupuolittuneita termejä, ja miten edistää turvallisuuden tilan periaatteita. Haluamme oppaan avulla vähentää painetta nuorilta, jotka usein joutuvat itse opettamaan näistä asioista. Se ei ole nuoren tehtävä, vaan työntekijöiden kuuluisi itse kehittää ja reflektoida omaa ammattiosaamistaan.

6 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSIN KUVAUS

6.1 Oppaan suunnittelu

Halusimme luoda selkeän oppaan, joka sisältää keskeistä sanastoa sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen sekä tuo esiin sensitiivisen työotteen merkitystä seurakunnan ammattilaisten työssä. Pyrimme tekemään ytimekkään tietopaketin, jotta siinä olevan tiedon voi sisäistää mahdollisimman hyvin ja tarvittaessa palata sen pariin helposti. Oppaassa annetaan työntekijöille käytännön vinkkejä, joiden avulla voidaan edistää kunnioittavaa ja turvallista kohtaamista nuorten kanssa. Opasta ammattilaiset voivat myös käyttää keskustelun pohjana ja tarvittaessa koulutusmateriaalina. Ajattelimme tekemämme oppaan joko kirjallisessa muodossa tai videona, tarvittaessa jopa molempina. Opasta voisi käyttää missä tahansa työyhteisössä, jossa työskennellään nuorten parissa. Oppaan tarkoituksena on poistaa taakkaa termien avaamisesta ja selittelyltä nuorien harteilta, ja ammattilaiset saisivat kehittää itseään aktiivisesti teeman ympärillä. Halusimme tehdä oppaasta visuaalisesti kiinnostavan ja täydentää tekstiosuuksia tietoisuuksilla, joissa on herättäviä ja kiinnostavia lauseita.

6.2 Yhteistyökumppaneina Mäntsälän ja Rovaniemen seurakunnat

Mäntsälän seurakunta on yli 400 vuotta vanha, ja siihen kuuluu tänä päivänä noin 15 500 jäsentä. Seurakunnalla on käytössä seitsemän toimipistettä, jotta mahdollisimman monia tavoitettaisiin ympäri Mäntsälää. Nuorisotyötä tehdään Wanha-nimisessä seurakuntatalossa. Seurakunnassa on tarjolla monipuolisesti erilaista toimintaa kaiken ikäisille. Tarjolla on perhekerhoa, iltapäiväkerhoja lapsille, käsityöpajoja, naisten saunailtaa, kehitysvammaisten musiikkikerho, raamattu- ja rukouspiirejä, Voimaa hiljaisuudesta -ryhmää sekä musiikki- ja kuororyhmiä. Joka tiistai seurakuntakeskuksessa on Kirkonmäen ilmainen aamiainen. Seurakunta järjestää myös monipuolisesti erilaisia leirejä ja retriittejä, kuten esimerkiksi rippileirejä, erityisrippileirejä, isä-lapsileirejä, syliikkäin-parisuhdeleirejä ja hiljaisuus-retriittejä. Tämän lisäksi seurakunta tarjoaa maksutonta keskustelutukea ja vertaistukea. Seurakunta tekee lähetys- ja avustustyötä sekä monikulttuurisuustyötä. Seurakunnassa on myös mahdollisuus osallistua

jumalanpalveluksiin sekä hartauksiin etänä suorien verkkolähetyksien välityksellä. Seurakunnan sivuilta ei löytynyt mitään tietoa sateenkaarinuorista tai sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä. Toiminnasta välittyy kuitenkin ajatus siitä, että jokainen ihminen on tärkeä, ja että kaikki ovat tervetulleita juuri sellaisina kuin on. (Mäntsälän seurakunta, i.a.) Mäntsälän seurakunta kiinnostui tekemään yhteistyötä kanssamme ja he kokivat, että oppaamme on tärkeä ja ajankohtainen. He myös totesivat, että erityisesti rippileireissä on vielä työtä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvissä asioissa.

Rovaniemen seurakunta kattaa neljä aluetta: keskikaupungin, Korkalovaara-Ounasjoen, Ounasvaara-Alakemijoen, sekä Saarenkylä-Nammankylät-Yläkemijoen. Rovaniemen seurakunta tarjoaa laajasti palveluita ja järjestää ryhmätoimintaa esimerkiksi maahanmuuttajille, vanhuksille, nuorille, kouluikäisille sekä kriminaali- ja päihdetaustaisille. Ryhmätoiminnan lisäksi seurakunta tekee henkilökohtaista auttamistyötä muun muassa vapaaehtoistoiminnan ja yhteiskeräysten myötä.

Rovaniemen seurakunnassa on mahdollisuus osallistua nuorille ohjattuihin tapahtumiin ja leireihin, kuten rippileirille, festareille tai nuorisoiltoihin. Seurakunnan nettisivuilla kerrotaan erityisnuorisotyöstä, jota mainostetaan saatelausein: ”koemme tärkeäksi, että nuorella on paikka, minne voi tulla matalalla kynnyksellä kertomaan kuulumisiaan ja huoliaan”, ja ”sinulla on mahdollisuus jutella työntekijän kanssa niistä asioista, mitkä sillä hetkellä mietityttävät”. Tilaisuus kulkee nimellä ”Walk and talk” ja siihen on mahdollisuus osallistua anonymisti kertomatta nimeään tai asuinpaikkaansa. Nettisivuilla ei kuitenkaan erikseen mainosteta sateenkaarityötä tai seurakunnan tukea sateenkaarinuorisolle. (Rovaniemen seurakunta, i.a.) Yle uutisoi vuonna 2017 voimaan astuneen uuden avioliittolain jälkeen Lapin kirkkoherrojen kieltäytyvän samaa sukupuolta olevien pariin vihkimisestä. Lapissa on 19 kirkkoherraa, joista 16 vastasi Yle Rovaniemen kyselyyn. Kaikki kyselyyn vastanneet kirkkoherrat sanoivat noudattavan kirkkolakia, kirkolliskouksen päätöstä sekä pappislakia, joiden mukaan avioliitto on miehen ja naisen välinen. Kirkkoherrat kieltäytyivät myös siunaamasta maistraatissa

solmittuja avioliittoja, jos kyseessä on samaa sukupuolta oleva pari. (Leukumaa-vaara, 2017.)

Rovaniemen seurakunta oli kiinnostunut yhteistyöstä kanssamme ja saimme laatia heille kirjallisen oppaan sateenkaarinuorten kohtaamisesta. Nuorisotyöntekijät kokivat oppaan tarpeelliseksi ja he saavat käyttää opasta tulevaisuudessa kouluttamismateriaalina.

6.3 Oppaan toteutus

Otimme yhteyttä 13 evankelis-luterilaiseen seurakuntaan ja kysyimme, olisiko heillä kiinnostusta tai tarvetta oppaalle sateenkaarinuorten kohtaamisesta. Lähetimme viestit kohdennetusti kirkon nuorisotyöntekijöille, jos sellaisten yhteystietoja löytyi nettisivuilta. Saimme myöntävän vastauksen Mäntsälän ja Rovaniemen seurakunnista, joten päätimme ryhtyä yhteistyöhön molempien kanssa. Molemmat yhteistyökumppanit olivat nimenomaan kirkon nuorisotyöstä. Kuten jo aiemmin mainitsimme, jokaisen nuoren kanssa työskentelevän ammattilaisen on tärkeää omaksua sateenkaaritermistöä ja oikeanlainen lähestymistapa henkilökohtaisista asioista keskusteltaessa. Seurakunnassa aihe voi olla herkkä nuorelle itselleen, jos kokee arvostiriitaa oman sukupuolen tai seksuaalisuuden takia uskonyhteisöön nähden. Totesimme, että voimme ottaa kaksi yhteistyökumppania, koska pystyisimme lähettämään heille samat materiaalit samaan aikaan. Ajattelimme, että saamme kattavamman yleisön ja laajemman palautteen työstämme kahden seurakunnan kautta. Myös mielenkiintoista oli, että seurakunnat olivat eri puolilta Suomea, toinen Etelä-Suomesta ja toinen Pohjois-Suomesta.

Opiskelimme aihetta kirjallisuutta lukemalla ja käymällä aiheeseen liittyvillä luennoilla sekä kokosimme monista eri lähteistä kasaan oppaan siitä, kuinka ammattilainen voi kohdata sateenkaarinuoren ennakkoluulottomasti ja avoimesti. Teemasta löytyi yllättävän paljon kirjallisuutta ja tietoa, joista valitsimme mielestämme tärkeimmät kohdat oppaaseen. Haimme tietoa erilaisilla hakusanoilla, kuten: sateenkaarinuori, sateenkaarisananasto, kohtaaminen ja sateenkaarinuorten

hyvinvointi. Halusimme, että oppaan vinkit ja opetukset olisi sellaisia, joihin jokainen pystyisi matalalla kynnyksellä tarttumaan. Tarkoituksena oli, että jokainen oppaan lukija pystyisi pienillä teoilla vaikuttamaan sateenkaarinuorten kokemukseen avoimesta ja turvallisesta ilmapiiristä. Opas löytyy opinnäytetyön lopusta liitteenä (Liite 1).

Kokosimme tekstin Wordiin ja lähdimme pala palalta tiivistämään mielestämme tärkeimpiä kohtia tietoisuiksi ja iskulauseiksi. Opas alkaa johdannolla, johon sisältyy lyhyt tervehdys sen lukijalle. Johdannossa kerrotaan, mitä opas käsittelee ja mitä sen avulla voi oppia. Siinä on myös pieni tietoisuus sateenkaarinuorten hyvinvoinnista yhteiskunnassa, minkä tarkoituksena on herättää lukijan huomio teemaan pariin. Muistutamme jo heti johdannossa, että työntekijän ei tarvitse olla asiantuntija, voidakseen tukea ja auttaa nuorta. Teksti on jaettu viiden isomman otsikon alle kappaleisiin. Ensimmäiseksi avaamme sukupuolen moninaisuutta käsitteenä ja saman otsikon alle on avattu sukupuoleen liittyviä termejä. Kappaleessa on tekstin lisäksi kuvia ja muutama tietoisuus, kuten ”Ulkonäöstä ei voi päätellä sukupuolta!”. Seuraavassa kappaleessa avaamme muita tärkeitä sateenkaarisanaston termejä, kuten sosiaalinen dysforia ja heteronormatiivisuus, lyhyesti ja ytimekkäästi. Teksti etenee seksuaaliseen suuntautumiseen, ja kappaleen alla on selitetty käsite auki sekä avattu laajasti seksuaalisen suuntautumisen termejä. Termien vieressä on seksuaalivähemmistön liput, sillä koemme niiden olevan tärkeä osa sateenkaariväestön kulttuuria. Neljäs kappale käsittelee sateenkaarinuoren kohtaamista ja tarjoaa vinkkejä työntekijälle. Viimeinen kappale ohjeistaa, kuinka työpaikalle voi luoda turvallisen tilan sateenkaarinuoria ajatellen. Lopussa on mainittu vielä muutama nettiosoite, johon voi ohjata nuoren eteenpäin, jos kokee sen tarpeelliseksi.

Teksti etenee käsitteiden avaamisesta konkreettisiin tapoihin vaikuttaa sateenkaarinuoren kohtaamiseen. Lukijan on hyvä aluksi ymmärtää termistö, ennen kuin puhutaan itse aiheesta, eli sateenkaarinuoren kohtaamisesta. Rajasimme oppaan viiteen napakkaan kappaleeseen, jottei siitä tulisi mielestämme liian pitkä. Opas on tarkoitettu luettavaksi yhdellä istumakerralla, vaikka oppaaseen

voi tuki aina palata. Oppaan tarkoituksena on antaa lukijalle mahdollisuus tarkastella omia toimintatapojaan ja alkusysäys työyhteisön avoimuudelle.

Kun teksti oli hahmottunut, lisäsimme tiedostoon kuvituksen ja asettelimme tekstin uudestaan kuvien kanssa yhteensopivaksi. Käytimme oppaassa violettiä väriä, koska se herättää huomion paremmin kuin musta teksti, mutta näkyy kuitenkin hyvin valkoiselta pohjalta. Kuvituksena käytimme rojaltivapaita piirroskuvia sekä eri sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen lippuja. Piirroskuvat inhimillistivät mielestämme tekstiä ja toi tekstiin paremmin nuorten äänen kuuluviin.

6.4 Arvioinnin toteutus

Pyysimme Mäntsälän ja Rovaniemen seurakuntien nuorisotyöntekijöiltä palautetta oppaastamme sähköpostitse. Lähetimme oppaamme yhteyshenkilöillemme pdf-tiedostona ja sähköpostin tekstiosioon lisäsimme palautekysymykset, joihin toivoimme vastauksia. Yhteyshenkilömme jakoivat oppaan ja kysymykset muille nuorisotyöntekijöille seurakunnassa. Kysymykset olivat seuraavanlaisia:

Miten ymmärrettävä oppaan teksti on?

Miten selkeä materiaalin sisältö on (järjestys, kappaleiden pituus)?

Miten oppaan kuvitus on onnistunut? Miten koette kuvien määrän?

Toivoisitteko oppaaseen jotain lisää tai vähemmän? Koetteko, että oppaasta puuttuu jotain?

Mahdollisuus antaa vapaata palautetta?

Laadimme kysymykset siten, että saisimme vastaukset meitä askarruttaneisiin teemoihin. Annoimme vastausten lähettämiseen noin kahden viikon verran aikaa, jotta yhteistyökumppaneilla olisi hyvin aikaa perehtyä oppaaseen, mutta jotta myös me saisimme palautteen hyvissä ajoin ja ehtisimme reagoida tarvitta-
viin muutoksiin.

6.5 Kirkon nuorisotyöntekijöiden palaute

Saimme kirjallisen palautteen sähköpostiimme yhteensä viideltä kirkon nuorisotyöntekijältä Mäntsälästä ja Rovaniemeltä. Palautteenantajien lukumäärä oli hieman toivottua pienempi, sillä osa työntekijöistä oli lomalla. Saimme työntekijöiden palautteet nivotusti yhteen sähköpostiin niin, että heidän anonymiteettinsä säilyi. Seurakuntien omat palautteet tulivat kuitenkin erillisinä sähköposteina.

Saamassamme palautteessa oppaan ulkoasua arvioitiin positiivisesti. Erityisesti tietoiskukuplia pidettiin tehokkaina niin visuaalisesti kuin sisällöllisestikin. Kohta, jossa luki: ”Meillä kaikilla on oikeus määritellä tai olla määrittämättä itseämme, oikeus muuttaa identiteettiä ja sen sisältöä ja oikeus olla kaapissa tai ulkona kaapista”, oli heidän mielestään hyvin esiin nostettu asia. Palautteessa pidettiin tärkeänä sitä, että käsitteitä ja termejä oli avattu runsaasti. Työntekijät kokivat, että itse kohtaamisen osuus oppaassa jäi hieman lyhyeksi ja pintapuoliseksi. Yksi palautteen antajista oli sitä mieltä, että oppaan sijaan siitä voisi puhua esimerkiksi tietoiskuna, johtuen tekstiosuuden lyhyydestä. Tästä huolimatta hänkin piti tekstin sisällöstä.

Erään palautteen mukaan sateenkaarinuorten kohtaaminen oli tärkeä ja ajankohmainen aihe, ja hän koki, että kirkossa riittää vielä työtä teeman parissa. Kyseinen vastaaja oli tietoinen siitä, että esimerkiksi rippileireillä on näissä asioissa haasteita. Hän kommentoi myös, että monessa kohtaamiseen liittyvässä asiassa on kyse omasta asenteesta. Käsitteiden hahmottaminen auttaa tilanteessa ja niiden kautta pääsee helpommin nuoren kanssa samalle viivalle. Käsitteiden nimeäminen auttaa hänen mielestään konkretisoimaan asioita ja auttavat asioista puhuessa, kun keskustelun kaikki osapuolet tietävät, mitä tarkoitetaan. Hänen mielestämme annamme oppaassamme tärkeitä avaimia kunnioittavaan kohtaamiseen.

Tekstiä ja määrittelyitä pidettiin selkeinä ja sopivan pituisina. Kappaleet etenevät johdonmukaisesti eikä oppaassa ole liikaa tekstiä palautteiden perusteella. Eräs vastaaja ei ollut kaikesta oppaan sisällöstä samaa mieltä, mutta mainitsi olevansa haluton perustelemaan mielipiteitään.

Palautteen perusteella pohdimme nimeämmekö oppaan kuitenkin tietoisuiksi, koska olimme samaa mieltä vastaajan kanssa siitä, että opas on suhteellisen tiivis. Opas on kuitenkin nimenä mielestämme kuvaavampi kuin tietoisuus, ja se kuulostaa korvaamme hieman lempeämmältä lähestymistavalta.

7 POHDINTA

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opas ajaa sateenkaarinuorten oikeuksia eteenpäin ja opettaa työntekijöitä kehittämään omaa työympäristöään entistä avoimemmaksi ja suvaitsevammaksi. Olemme merkinneet oppaan lähteet Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti oppaan loppuun, jolloin teksti on helppo tarkistaa. Kunnioitimme muiden tutkijoiden työtä emmekä plagioineet tekstejä, vaan muokkasimme ne omanlaisiksemme referoiden. Työmme viedään lopuksi Urkund-plagiointiohjelman läpi ennen virallista julkaisua. Käytimme työssämme mahdollisimman tuoreita lähteitä ja huomioimme, että viisikin vuotta vanhoissa lähteissä saattaa olla jo vanhentunutta tietoa alati kehittyvää teemaa käsiteltäessä. Suurin osa lähteistä on 2020-luvulta ja ajan tasalla. Pyrimme luomaan oppaan mahdollisimman luotettavista lähteistä käyttämällä sateenkaariyhdistyksen sivuja, erilaisia tutkimuksia sekä kotimaista kirjallisuutta. Kansainvälisiä lähteitä olisimme voineet etsiä enemmän.

Opasta tehdessä halusimme tuoda selkeästi esille sen, ettemme halunneet syyttää tai syyllistää lukijaa siitä, että tämä tekisi jotain väärin tai saada tunnetta, että tietämättömyys olisi väärin. Halusimme painottaa, että työntekijän ei tarvitse olla kaiken tietävä asiantuntija pystyäkseen tukemaan sateenkaarinuorta. Niin kauan, kun on avarakatseisuutta ja herkkyyttä kyseenalaistaa yhteiskunnassamme hallitsevia normatiivisia ajatuksia sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, pystymme

edistämään sateenkaarinuorten hyvinvointia. Oppaan tekemisessä pyrimme olemaan poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumattomia. Halusimme, että opas on neutraali, jotta sitä voi käyttää seurakuntien lisäksi muutkin tahot. Saimme ammattimaista ja laadukasta ohjausta koulultamme prosessin aikana. Kunnioitimme tekijänoikeuslakia ja käytimme oppaassa vain rojaltivapaita kuvia.

Mainitsimme yhteydenotoissamme, että olemme valmiita lähettämään saatekirjeen ja tiivistelmän meidän valmiiksi tehdystä kirjallisuuskatsauksestamme, mutta seurakunnat eivät kokeneet tarpeelliseksi nähdä niitä etukäteen. Halusimme tarjota yhteistyökumppaneillemme mahdollisuuden lukea jo tekemästämme työstä ja opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Samalla heillä olisi ollut tilaisuus huomata, että olemme perehtyneet aiheeseen laajasti jo ennen oppaan laatimista.

Opasta tehtäessä olisimme voineet kysyä sateenkaarinuorilta, miten he haluaisivat tulla kohdatuksi, jotta olisimme saaneet selkeästi heidän äänensä kuuluviin. Tämä olisi lisännyt oppaan luotettavuutta. Pohdimme, onko eettisesti oikein koota opas koskien sateenkaarinuoria ilman, että olimme itse yhteydessä heihin. Sateenkaarisanasto päivittyy koko ajan sitä myötä, kun termejä tulee lisää. Jos aikataulumme olisi ollut joustavampi, olisimme voineet pitää yhteistyökumppanien kanssa yhteisen Teams-tapaamisen, jossa olisimme voineet esitellä oppaamme ja avata kaikki kohdat selkeästi. Nyt, kun lähetimme sen vain sähköpostin välityksellä, on riski, että viestimme ei mene sellaisena perille, kuin olimme tarkoittaneet. Pohdimme, kuinka nopeasti oppaamme vanhenee ja päivittääkö sitä myöhemmin kukaan. Emme sopineet erikseen tekijänoikeuksista, joten se on vapaasti muokattavissa.

Mitä enemmän sateenkaarinuorten oikeuksista ja yhdenvertaisuudesta puhutaan, sitä enemmän osataan toimia työympäristöissä oikein ja edistyksellisemmin. Voi olla, että kymmenen vuoden päästä oppaan vinkit ja ohjeistukset tuntuvat alkeellisilta. Lisäsimme oppaan aloitussivulle vuosiluvun, jotta lukija pystyy arvioimaan sen luotettavuutta paremmin.

7.2 Ammatillinen kasvu

Sosiaalialan osaamisvaatimukset eli kompetenssit ovat laaja lista erilaisia asioita, joita koemme saavuttaneemme opinnäytetyöprosessin myötä. Kompetenssit pitävät sisällään eettisen osaamisen, asiakastyön osaamisen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen, kriittisen ja poliittisen yhteiskuntaosaamisen, tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamisen. Kompetensseihin kuuluu muun muassa epätasa-arvon analysoiminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien puolustaminen, ja juuri näihin aiheisiin perehdyimme erityisesti opinnäytetyötä tehdessämme. Prosessin myötä osaamme myös edistää entistä enemmän yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä toimia moniammatillisessa työyhteisössä. (Diak, i.a.)

Koulutukseemme ei kuulu kirkollisen puolen kursseja tai luentoja, joten seurakuntien tekemä sosiaalityö oli meille hyvin vieras ala ennen opinnäytetyötämme. Opimme työelämäyhteistyötahon kautta seurakuntien toiminnasta ja siitä, kuinka tärkeää työtä kirkot tekevät ympäri Suomea. Opinnäytetyömme on laajentanut ammatillista osaamistamme kirkollisen toiminnan suuntaan. Aihe on herkkä, sillä se koskee nuoria, jotka ovat syrjäytymisvaarassa ja kokevat muita enemmän epäoikeudenmukaisuutta. Ymmärsimme materiaaleja lukiessamme, kuinka paljon suurempi riski sateenkaarinuorilla on mielenterveysongelmiin ja itsemurhiin. Aihe herätti meissä aina silloin tällöin epämukavia ja vaikeitakin tunteita ja jouduimme reflektoimaan niitä niin, että saimme kirjoitettua tekstistä kuitenkin neutraalin. Koimme välillä arvostiriitoja sen suhteen, että yhteistyökumppanimme olivat seurakuntia, emmekä kokeneet, että Suomen jokaisessa seurakunnassa hyväksyttäisi sateenkaarinuoret omina itsenään. Aihetta opiskellessamme yllätyimme kuitenkin positiivisesti siitä, kuinka sateenkaarinuorten asema seurakunnissa on kehittynyt viime vuosina vauhdilla, ja luultavasti suunta on vain ylöspäin. Yhteistyön myötä meille tuli olo, että teemme tärkeää työtä ja pystyimme panoksellamme kehittämään nuorten tilannetta askeleen eteenpäin.

Työtä varten luimme paljon materiaalia nuorten ja erityisesti sateenkaarinuorten kohtaamisesta, ja sisäistämästämme tiedosta on hyötyä sosiaalialan jokaisella kentällä. Aihe kantaa myös sosiaalialan kenttien ulkopuolelle arkeen, jossa voimme soveltaa oppimiamme asioita. Pitkäjänteinen työskentely aiheen parissa antaa meille avaimet nuorten ja etenkin sateenkaarinuorten kanssa työskentelemiseen. Voimme tulevaisuuden työpaikoissamme ottaa oppimamme asiat huomioon ja tarvittaessa aloittaa avoimen puheen ja turvallisen tilan luomisen, jos sellaista ei jo ole. Prosessin aikana ymmärsimme, että sosiaaliala on alati muuttuvaa ja ammattilaisen on jatkuvasti koulutettava itseään, jotta pysyy ajan tasalla tärkeissä asioissa.

Parin kanssa yhdessä tekeminen antoi meille arvokkaita vuorovaikutustaitoja sekä kokemuksen siitä, kuinka jaksottaa laaja oppimistehtävä niin sanotussa pienryhmätyössä. Prosessi oli pitkä ja opimme, että on tärkeää pitää toinen ajan tasalla niin opinnäytetyötilanteesta kuin oman elämän haasteistakin. Opimme kunnioittamaan toistemme aikaa ja antamaan rakentavaa palautetta toisillemme. Oli arvokasta vaihtaa mielipiteitä parin kanssa ja samalla avartaa omaa maailmankatsomustaan sekä reflektoida omaa ammattiosaamistaan. Opinnäytetyön prosessin aikana oli pidettävä omista lupauksista kiinni ja samalla olla joustava, jos jokin asia ei syystä tai toisesta mennytkään täysin suunnitelmien mukaan. Loppujen lopuksi opinnäytetyöprosessi vahvisti meidän ystävyttämme entisestään.

7.3 Haasteet opinnäytetyön aikana

Jouduimme vaihtamaan opinnäytetyömme aihetta monta kertaa prosessin aikana, sillä emme löytäneet yhteistyökumppania hyvissä ajoin lukuisista yhteydenotoista huolimatta. Aluksi olimme suunnitelleet kyselytutkimusta yläasteikäisille nuorille. Pidimme työmme kohteen kuitenkin koko ajan samana, eli keskityimme seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä nuoriin. Lähetimme hyvissä ajoin paljon yhteistyöpyyntöjä, mutta ongelmaksi ilmeni se, ettemme saaneet vastausta mistään. Lopulta päädyimme tekemään oppaan, lähetimme

seurakuntiin yhteistyöpyyntöjä sähköpostitse ja pääsimme vihdoinkin työssämme eteenpäin. Haasteeksi kuitenkin tuli erittäin tiukka aikataulu, sillä meillä oli vain muutama viikko aikaa koota opas. Olimme kuitenkin jo aiempien työmeidän tiimoilta tutustuneet perusteellisesti aiheeseen, joten meillä oli jo valmis kirjallisuuskatsaus ja osaamista sateenkaarinuorten kohtaamisesta.

Monet tuloksettomat yhteydenotot herättivät meissä paljon ajatuksia. Miksi emme saaneet suurimmalta osalta ollenkaan vastausta? Lähetimme keväällä 2022 monta yhteistyöpyyntöä helsinkiläisiin yläkouluihin. Muutamasta koulusta saimme vastauksen, jossa todettiin, ettei heillä ollut resursseja tarttua yhteistyöhön, vaikka aihe olisikin ollut kiinnostava. He myös mainitsivat, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskysely oli juuri tehty kouluissa. Olimme yhteydessä myös Helsingin ja Pirkanmaan Setaan. Helsingin Setasta todettiin, että heillä ei ole ohjausresursseja ja Pirkanmaan Seta oli jo useamman opinnäytetyön työelämäkumppanina. Olimme yhteydessä myös Helsinki Prideen, mutta aikataulumme eivät kohdanneet.

Olemme yllättyneitä siitä, kuinka hankalaa yhteistyökumppanin löytäminen oli. Ajattelimme ajankohtaisen ja tasa-arvoa edistävän aiheen olevan kiinnostava ja sellainen, johon monet haluavat tarttua. Emme myöskään osanneet odottaa sitä, ettei meille vastattaisi ollenkaan, vaikka työ ei olisi ollut joillekin syystä tai toisesta aiheellinen. Toisaalta voimme olla tyytyväisiä, että viesteillämme olemme voineet herätellä eri tahoja tästä tärkeästä aiheesta. Luultavasti pelkästään sähköpostimme lukeminen siitä, että koemme tarpeelliseksi tehdä aiheestamme opinnäytetyön, on aloittanut jonkinlaisen ajatusprosessin lukijan päässä. Lukija on joutunut puntaroimaan, onko meidän tuottamamme opas heille tarpeellinen, ja jos ei, niin miksi ei. Tavoitimme loppujen lopuksi kymmeniä työyhteisötahoja sähköpostimme kautta, joka on enemmän, kuin jos heti ensimmäiseen yhteistyöpyyntöön olisi vastattu myöntävästi. Jäimme myös pohtimaan oppaastamme saatua yhtä palautetta, jossa vastaaja mainitsi olevansa eri mieltä joistakin asioista, mutta ei kuitenkaan halunnut avata asiaa syvemmin vetoamalla siihen, ettei hänellä ollut aikaa. Olisi kuitenkin ollut mielenkiintoista kuulla tarkemmin, mitä ajatuksia opas hänessä herätti ja, mistä hän oli eri mieltä. Olisimme arvostaneet mielipiteiden

perusteluja siinäkin mielessä, että olisimme voineet mahdollisesti kehittää opastamme ottaen ne huomioon.

7.4 Yhteenveto

Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta, samoin kuin sateenkaarinoorista, on nykyaikana saatavilla paljon tietoa. Termistöä päivitetään jatkuvasti ja kaikille asiasta kiinnostuneille on tarjolla koulutusta ja oppaita. Samaan aikaan sateenkaarinoorten elämää leimaa vähemmistöasema ja syrjintä, ja ulkopuolisuuden tuntemukset ovat hyvin yleisiä. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret voivat muita nuoria huonommin ja ovat esimerkiksi alttiimpia masennukselle sekä itsetuhoisuudelle. Sateenkaarinuoret kokevat myös, etteivät he tule yhteiskunnassamme kohdatuksi tasa-arvoisesti ja asianmukaisesti. Tuntuu, että se tieto, mitä on saatavilla, ei siirry riittävästi nuorten kanssa työskentelevien ammattiryhmien käyttöön. Myös evankelis-luterilaisessa kirkossa ja sen seurakunnissa nuorilla on kokemus, että he eivät tule kohdatuksi oikealla tavalla. Moni nuori kuitenkin haluaa osallistua seurakunnan toimintaan ja myös hengellisten arvojen pohtiminen kuuluu nuoruuteen. Tällöin sateenkaarinuori hyötyy siitä, että hänet osataan seurakunnan taholta kohdata oikein. Tästä syystä laadimmekin tiiviin oppaan, jossa on kaksi painopistettä, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvää sanastoa sekä sateenkaarinuoren kohtaamisen kannalta keskeisiä asioita.

Suhteellisen vähäisen palautteen takia emme saaneet kovin kattavaa kuvaa siitä, miten hyvin onnistuimme oppaan sisällön suhteen. Vastauksista voidaan suuntaa antavasti kuitenkin päätellä, että tämän kaltaiselle oppaalle on tarvetta. Olisi mielenkiintoista selvittää sitä, minkälainen vaikutus tällaisella oppaalla on käytännön työssä seurakunnissa ja, edistääkö se sateenkaarinuoren kohtaamista. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla sateenkaarinoorten mukaan ottaminen oppaan laadintaan, jotta heidän kokemuksensa ja toiveensa tulevat paremman kuulluksi. Tärkeää olisi myös oppaan säännöllinen päivittäminen, jotta uusi terminologia ja tieto tulisi huomioituksi.

LÄHTEET

- Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusverkosto.
- Ammattiopisto, (i.a.). *Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden Sateenkaarinuorisotyö, Sateenkaarinuoren kohtaaminen*. Saatavilla 26.9.2022 <https://ammattipolku.fi/wp-content/uploads/2021/09/Sateenkaari-nuoristotyö.pdf>
- Amnesty, (i.a.). *Syrjintä*. Saatavilla 23.9.2022 <https://www.amnesty.fi/mita-amnesty-tekee/syrjinta/>
- Diak, (i.a.). *Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit*. Saatavilla 26.9.2022 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Duodecim, (16.1.2018). *Seksuaalivähemmistöt edelleen suuremmassa itsemurhavaarassa – koskee myös nuoria*. Yle Uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-10024459>
- Duodecim, (2021). *Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle*. Saatavilla 24.9.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo16384>
- Ehyt, (i.a.). *Sateenkaarinuori & kohtaaminen. [Huoneentaulu]*. https://ehyt.fi/wp-content/uploads/2020/06/huoneentaulu_sateenkaarinuoret_verkoon_s.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights (2020) *A long way to go for LGBTI equality*. Saatavilla 13.10.2022 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf
- Government Equalities Office (2018) *National LGBT Survey*. Saatavilla 13.10.2022 https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/722314/GEO-LGBT-Survey-Report.pdf

- Hermanson, E. & Sajaniemi, N. (2018). *Nuoruuden kehitys – mitä tapahtuu pinnan alla?* Saatavilla 9.9.2021 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14286>
- Hästbacka, N., & Sirén, I. (2017). *”Ehkä ne on sen takia ollu hiljaa” – ammattilaisten valmiudet kohdata sateenkaarinuoria ja huomioida moninaisuutta päihde- ja mielenterveyspalveluissa.* Nuorisotutkimusverkosto. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/sateenkaarinuoret_raportti_verkko.pdf
- Ihmisoikeusliitto, (2022). *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet.* Saatavilla 22.9.2022 <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/seksuaali-ja-sukupuolivahemmistojen-oikeudet/>
- Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T., & Klemetti, R. (2020). *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi.* Saatavilla 18.9.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140742/URN_ISBN_978-952-343-580-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kallatsa, L. & Kiiski, J. (i.a.). *Vihkiäkö vai ei? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien käsitykset samaa sukupuolta olevien oikeudesta kirkolliseen avioliittoon.* Saatavilla 19.9.2022 <https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Vihki%C3%A4k%C3%B6+vai+ei/0df91547-ea1f-7432-2b27-f78524753c29>
- Kotimaa (13.10.2021). *Joensuussa kirjattiin sateenkaaritoiminnalle periaatteet piispa Jari Jolkkosen kanssa.* Kotimaa. <https://www.kotimaa.fi/artikkeli/joensuussa-kirjattiin-sateenkaaritoiminnalle-periaatteet-piispa-jari-jolkkosen-kanssa/>
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R., (i.a.). *Seksuaalisuuden portaat on tunnekasvatusmalli.* Saatavilla 24.9.2022 <https://www.raisacacciatore.fi/136>
- Kukkonen, L. (7.6.2022). *Miehen kanssa avioitunut kertoi joutuneensa lähtemään Ilmariselta – yli neljännes hlbt-vähemmistöihin kuuluvista kertoi tutkimuksessa, ettei ole omana itsenään työpaikalla.* *Helsingin Sanomat.* <https://www.hs.fi/talous/art-2000008869516.html>
- L 609/1986 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

- L 1325/2014 Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidp446243856>
- Lasten ja nuorten keskus, (i.a.-a.). *Mikä Saapas?* Saatavilla 21.9.2022 <https://www.lastenjanuortenkeskus.fi/saapas/info/>
- Lasten ja nuorten keskus, (i.a.-b.). *Moottoripaja*. Saatavilla 21.9.2022 <https://www.lastenjanuortenkeskus.fi/moottoripaja/>
- Launis, M., & Työryhmä. (2018). *"Tästä ei saa puhua"*. Kustantamo S&S
- Leukumaavaara, J. (9.2.2017). Homot ja lesbot eivät pääse Lapin kirkoissa viihille. *Yle Uutiset* <https://yle.fi/uutiset/3-9435316>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto, (12.2.2020). *12–15-vuotiaan seksuaalinen kehitys*. Saatavilla 24.9.2022 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsenkasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>
- Mielenterveystalo. (i.a.). *Häiriöt ja ongelmat. Johdanto nuoruusikään*. Saatavilla 9.9.2021 https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusik%C3%A4%C3%A4n.aspx
- Moisio, H. (2022). *Tällainen minä olen*. Helsingin Sanomat. 27.06.2022.
- Nuorisotyöstä Suomessa, (i.a.). *Kirkon nuorisotyön työmuodot*. Saatavilla 21.9.2022 <https://nuorisotyosta.fi/kirkon-nuorisotyon-tyomuodot/>
- Oikeusministeriö, (2021). *Tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteesta Suomessa*. https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_5_web.pdf/aced140e-d940-b37b-a4ce-ad59cf92be1b/OM_policy_brief_5_web.pdf?t=1618904629224
- Ollikainen, T. (15.2.2021). Tukea vai tuomiota? *Dialogi*. <https://dialogi.diak.fi/2021/02/15/tukea-vai-tuomiota/>
- Rovaniemen seurakunta, (i.a.). *Eriyisnuorisotyöstä tukea*. Saatavilla 20.9.2022 <https://www.rovaniemenseurakunta.fi/tule-mukaan/nuorille/eriyisnuorisotyosta-tukea>
- Ryhtä, T. [THL:n seminaarit ja koulutukset]. (1.4.2021) *Työkalut sensitiiviseen kohtaamiseen ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseen, Teija Ryhtä/Seta ry*. [Video; luentotalenne]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ioBZu0AN6kl>

- Salonen, A. (8.6.2022). ”Voiko ton homon kanssa mennä saunaan?” Suomi on kaikkea muuta kuin mallimaa, sanoo asiantuntija. *Duunitori*. <https://duunitori.fi/tyoelama/seksuaalivahemmistot-tyoelamassa>
- Seta, (2019). *Sateenkaarisanasto*. Saatavilla 28.9.2022 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Seta, (i.a.-a). *Muunsukupuolisuus*. Saatavilla 9.10.2022 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/muunsukupuolisuus/>
- Seta, (i.a.-b). *Sukupuolen moninaisuus*. Saatavilla 25.9.2022 <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>
- Seta-julkaisut, (2021). *Sukupuolen moninaisuus ja kehon kirjo*. Saatavilla 25.9.2022 <https://setary.sharepoint.com/Setafitiedostoalue/Forms/AllItems.aspx?id=%2FSetafitiedostoalue%2FOppaat%2Desitteet%2Ddokumentit%2FSukupuolen%20moninaisuus%20%2Doppaat%202021%20web%2FSukupuolen%20moninaisuus%20ja%20kehon%20kirjo%20web%202021%2Epdf&parent=%2FSetafitiedostoalue%2FOppaat%2Desitteet%2Ddokumentit%2FSukupuolen%20moninaisuus%20%2Doppaat%202021%20web&p=true&ga=1> <https://seta.fi/tue/sateenkaari-nuori-kohtaaminen-huoneentaulu-ehyt/>
- Seta Nuoret, (i.a.). *Itsemäärittely ja normit*. Saatavilla 9.10.2022 <https://nuoret.seta.fi/nuorille/itsemaarittely-ja-normit/>
- STT, (17.5.2021). Guardian: Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret harkitsevat itsemurhaa yli kaksi kertaa ikätovereitaan todennäköisemmin, lähes joka kolmannes on vahingoittanut itseään. *Yle Uutiset*. <https://yle.fi/uutiset/3-11933794>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (8/2018). *Tasa-arvobarometri 2017*. Saatavilla 7.9.2021 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, (i.a.). *Vähemmistöstressin omahoito*. Saatavilla 24.9.2022 <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/vahemmistostressi-omahoito/>

Vilen, J. (26.11.2019). Sateenkaaritoiminta kirkon sisällä elää ja voi hyvin. *Turun seutusanomat*. <https://turunseutusanomat.fi/2019/11/sateenkaaritoiminta-kirkon-sisalla-elaaja-voi-hyvin/>

Väestöliitto (5.10.2019). *Seksuaalisuuden portaat*. Saatavilla 24.9.2022 <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/seksuaalisuuden-portaat/>

Väestöliitto, (i.a.). *Lapsen seksuaalinen kehitys*. Saatavilla 24.9.2022 <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>

LIITE 1. Opas

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	3
SUKUPUOLEN MONINAISUUS.....	5
MUITA TÄRKEITÄ TERMEJÄ:	9
SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN	12
SATEENKAARINUOREN KOHTAAMINEN	17
TURVALLINEN TILA.....	20
LÄHTEET	24

2

Ilona Keinänen
Inka Keijama

JOHDANTO

Tämä opas on pieni tietopaketti, joka voi auttaa sinua, kun kohtaat sateenkaarinuoren. Sateenkaarinuorella tarkoitamme nuorta, joka kuuluu sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön. Oppaassa avaaamme tärkeimpiä sukupuolen moninaisuuden ja seksuaalisen suuntautumiseen liittyviä käsitteitä. Annamme myös vinkkejä, jotka edistävät kunnioittavaa ja turvallista kohtaamista. Nuoren tehtävä ei ole opettaa näistä asioista, vaan meidän tulisi itse kehittää ja reflektoida omaa ammattiosaamistamme. On kuitenkin hyvä muistaa, että meidän ei tarvitse olla asiantuntijoita voidaksemme tukea ja auttaa nuorta henkilöä.

Seta ry:n Hyvinvointia ja toimintakykyä sateenkaarinuorille -hankkeen raportissa mainitaan, kuinka noin 14 % perusopetuksen toisen asteen oppilaista kuuluu sateenkaarinuoriin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2021 toteutetun kouluterveyskyselyn mukaan. Tämän takia on erityisen

3

tärkeää, että osaamme kohdata heitä tasa-arvoisesti sekä sensitiivisesti työssämme. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2019 toteutetussa kouluterveyskyselyssä tuli esiin, että sateenkaarinuorilla oli ahdistuneisuutta ja masennusoireilua noin kolme kertaa enemmän kuin muilla nuorilla. Sateenkaarinuorilla oli myös useammin kokemus siitä, että he eivät saa riittävästi tukea ja apua ongelmiinsa. Pelko siitä, että tulee väärinymmärryksiä voi estää nuorta hakeutumasta palveluiden piiriin. Tämän takia meidän kaikkien ammattiaikaisten pitää pyrkiä toimimaan niin, että yksikään nuori ei joudu tilanteeseen, jossa tulevat kohdatuksi epäasiallisesti.

4

SUKUPOULEN MONINAISUUS

Sukupuoli on moninainen ilmiö, joka on paljon enemmän kuin vain kaksi toisista eroteltavaa sukupuolta. Sukupuolia ei siis ole vain mies ja nainen vaan ihminen voi olla molempia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai jotain ihan muuta. Kaikilla ei ole sukupuolta ollenkaan. Meidät määritellään vastasyntyneinä usein kehollisten tunnusmerkkien mukaan pojiksi tai tytöiksi. Sukupuoli on kuitenkin paljon moninaisempaa.

Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu on kokemus omasta sukupuolesta ja sen ilmentäminen muille nimen, olemuksen, kehon ja tekojen kautta.

Naisellisuus ei ole pelkästään naisille eikä miehisuus pelkästään miehille.

SUKUPOULI EI OLE SAMAA ASIA KUIN SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN!

5

Intersukupuolinen kehollisuus:

- o moninainen ilmiö, sukupuolta ei pystytä määrittelemään tytöksi tai pojaksi kehon ominaisuuksien perusteella
- o voi ilmetä heti syntymän yhteydessä tai myöhemmin esimerkiksi murrosiässä
- o ei välttämättä ole sukupuoli asia vaan voi olla vain kehoon liittyvä asia eikä kerro vielä sukupuoli-identiteetistä

Transihmisyyttä:

- o **Transsukupuoliset:** miehiä, naisia, muunsukupuolisia, jotain muuta kuin syntymässä määritetty sukupuoli
- o **Muunsukupuoliset:** Ei yksitelitteisesti mies tai nainen
  - Genderfluid: liukuva sukupuoli, sukupuoli identiteetti vaihtelee
  - Sukupuoleton: ei ole mies eikä nainen

ULKONÄÖSTÄ EI VOI PÄÄTELLÄ SUKUPUOLTA!

7

Meillä kaikilla on oikeus määritellä tai olla määrittämättä itseämme, oikeus muuttaa identiteettiä ja sen sisältöä ja oikeus olla kaapissa tai ulkona kaapista.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat:

- intersukupuoliseen kehoon syntyneet
- transihmiset
- gender non-conforming
- sukupuolettomat

Sukupuolienemmistöön kuuluvat cis-ihmiset eli syntymässä määriteltyä sukupuoltaan ilmaisevat henkilöt eli miehet ja naiset, joilla ei ole transkokemusta.

Cis=ei-trans

6

- o **Transvestiitit:** usein miehiä, jotka ovat syntymässä määritelty pojaksi ja kokevat olevansa miehiä, mutta persoonallisuudessa on vahva feminiininen puoli
- o Transihmiset käyttävät myös termiä **queer**

Gender non-conforming:

- o tämä termi voi liittyä mihin tahansa sukupuolivähemmistöryhmään
- o sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaisevat henkilöt, jotka eivät sitoudu yhteiskunnan sukupuolen normeihin, rooleihin tai käyttäytymismalleihin

8

MITÄ TÄRKEITÄ TERMEJÄ:

Dysforia trans- ja muunsukupuolisilla:

- o Sukupuolivähemmistöön kuuluvan ihmisen kokema ahdistus tai tyytymättömyys omaan kehoonsa, joka ei vastaa hänen sukupuolikokemustaan

Sosiaalinen dysforia:

- o Trans- tai muunsukupuolisen kokemus siitä, että ei tule sosiaalisessa tilanteessa nähdäksi omaksi itsensä
- o Voi aiheuttaa syrjäytymistä ja vaikeuttaa seurustelua

Kaapista ulostuleminen:

- o Henkilö kertoo omasta sukupuoli-identiteetistään tai seksuaalisuudestaan muille
- o Jokaisella on oikeus tulla kaapista ulos tai olla tulematta, "älä outtaa ketään!"

9

Heteronormatiivisuus:

- o Oletus siitä, että sukupuolia on vain kaksi ja heteroseksuaalisuus on parempaa, luonnollisempaa ja toivotumpaa yhteiskunnassa

Sukupuolittaminen:

- o Henkilön tekemä oletus toisen ihmisen sukupuolesta

Sukupuolisensitiivisyys:

- o Ihmisen kohtaamista ja hyväksymistä omaksi itsensä ei vain jonkin sukupuolen edustajana
- o Taitoa tunnistaa ja muokata oman työn sukupuolittuneita käytäntöjä

Sukupuolineutraalius:

- o Ajatus siitä, että yhteiskunnassa tulisi välttää sellaista sukupuolien roolien korostamista, joka voi johtaa syrjintää

10

Vähemmistöstressi:

- o Krooninen stressireaktio, jonka aiheuttaa kielteiset ennakoasenteet, yhteiskunnan sukupuolittuneet käytännöt, heteronormatiivisuus, erilaisuuden tunteet, syrjityksi tai kiusatuksi tuleminen, sosiaalinen leimautuminen ja väkivallan kokemukset

11

SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN

Seksuaalinen suuntautuminen on ominaisuus, joka kertoo siitä, kehen ihminen tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetovoimaa. Perinteisesti seksuaalisuus on jaettu homoseksuaaleihin, biseksuaaleihin ja heteroseksuaaleihin, mutta seksuaalinen suuntautuminen on kuitenkin moninainen ilmiö, joka pitää sisällään koko suuntautumisen kirjon, mihin ihmiset kuuluvat.

Seksuaalinen suuntautuminen ei ole valinta, eikä se ole tahdonalainen asia. Seksuaalisen identiteetin määrittely on jokaisen oma oikeus ja ihmisellä on myös oltava vapaus olla kategorisoimatta itseään mihinkään ryhmään kuuluvaksi. Seksuaalinen suuntautuminen voi muuttua iän, itsevarmuuden ja elämäkokemuksen myötä. Yleistä on, että seksuaalinen suuntautuminen alkaa muotoutua murrosiästä lähtien tai nuorena aikuisena.

12

Sekä ihastuminen, rakastuminen että seksikäyttäytyminen ovat hyvin samanlaisia riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta. Erottavana tekijänä on usein yhteiskunnan suhtautuminen samaan ja erisukupuolta oleviin suhteisiin.

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat:

Homo: tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetoa samaa sukupuolta kohtaan (voidaan käyttää myös naisista)

Lesbo: Homoseksuaaliset naiset voivat käyttää tätä termiä

13

Biseksuaali: tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetoa sekä miehiin että naisiin tai sukupuolella ei ole merkitystä heille ollenkaan

Panseksuaali: tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetoa kaikkia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan, kiinnostuksen kohteen sukupuolella ei ole merkitystä (termit biseksuaalisuus ja panseksuaalisuus ovat osittain päällekkäisiä)

Queer: sateenkaarevien tapa identifioida itsensä ilman tarkempia määritelmiä

14

Demiseksuaali: yksilön kokemus seksuaalisesta vetovoimasta vain silloin kun hänellä on kohteen kanssa voimakas tunneside

Aseksuaali: tuntee vain vähän tai ei tunne ollenkaan eroottista vetovoimaa muihin ihmisiin ja määrittää itsensä aseksuaaliksi

➤ Voi tuntea muita vetovoiman tunteita ihmisiin, kuten emotionaalista, romanttista, sensuaalista ja esteettistä vetovoimaa

15

Andro-, gyno- tai femeseksuaali: tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetoa miehiin ja/tai maskuliinisuuteen tai naisiin ja/tai feminiinisuuteen ottamatta kantaa henkilön omaan sukupuoleen

16

SATEENKAARINUOREN KOHTAAMINEN

On tärkeää, että jokainen nuori tulee kohdatuksi omana itsenään yksilöllisesti. Tämä tarkoittaa, että nuorelle annetaan mahdollisuus elää ja toteuttaa omaa sukupuoli- sekä seksuaali-identiteettiään. Viranomaisten ja työntekijöiden on hyvä tietää oikeanlainen termistö. Tämä viestittää nuorelle, että asioista ollaan kiinnostuneita, ja että hänestä välitetään.

Tuo esiin, että tuet nuorta ja että välität hänen hyvinvoinnistaan. Pyri löytämään nuoren kanssa hänen omia vahvuuksiaan ja tue nuoren kokemusta siitä, että hän voi vaikuttaa omaan elämäänsä. On hyvä käyttää sukupuolineutraalia kieltä tutustumisen alkuvaiheessa. Muista, että sateenkaarinuoret eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, kohtaa nuorta yksilönä. Puhu nuoren sukupuolesta, perheestä, kumppanista tai seksuaalisesta suuntautumisesta ilman ennako-oletuksia. Kiinnitä huomioita sukupuolittaviin termeihin (sisko/veli, tytär/poika, poikaystävä/tyttöystävä, äiti/isä) ja käytä neutraaleja ja inklusiivisiä termejä (sisarus, lapsi, kumppani, puoliso, heila, vanhempi). Suunnittele kaikki lomakkeet niin, että nuori pystyy käyttämään muuta, kun virallista sukupuolimerkintää ja nimeä. Jos

sukupuolta kysytään, vastausvaihtoehdoissa on hyvä olla: mies, nainen, muu, en halua kertoa. Moninaisten perheiden olemassaolo on hyvä myös tuoda ilmi lomakkeissa.

"TYTÖT JA POJAT" - "LAPSET, NUORET, IHMISET"
 "SEKÄ TYTÖT JA POJAT OVAT TERVETULLEITA" - "KAIKKI OVAT TERVETULLEITA SUKUPUOLESTA TAI SUKUPUOLETTOMUUDESTA RIIPPUMATTA"
 "ONKO SINULLA TYTTÖYSTÄVÄÄ?" - "MILLAINEN PERHEMUOTO SINULLA ON/ONKO SINULLA KUMPPANIA?"

Kysy nuorelta itseltään, millä nimellä hän haluaa tulla kutsutuksi. Jos huomaat sukupuolitaneesi väärin tai käyttäneesi vanhaa nimeä, korjaa erehdyksesi tekemättä siitä liian suurta numeroa. Hyväksy, että nuori voi korjata puhettasi. Ota selvää mitä sanoja ja termejä nuori itse käyttää ja yritä käyttää samoja sanoja, kun olet nuoren kanssa.

On nuoren oma päätös kertoa tai olla kertomatta omasta sukupuolestaan tai seksuaalisuudestaan. Jos nuori kertoo sinulle näistä asioista, se on suuri luottamuksen osoitus. Kunnioita tätä ja anna tilaa nuoren omille kokemuksille. Muista, että ilman lupaa tai tietoa toisen sukupuolesta tai seksuaalisuudesta ei saa kertoa kenellekään. Älä siis "outtaa ketään!"

17

18

Vinkkejä!

Syntymässä määritelty tytöksi/pojaksi -> EI "entinen mies tai entinen nainen"-ota huomioon kuin kirjaat!

Lue lisää turvallisen ulostulon oppaasta: https://www.pirkanmaanseta.fi/wp-content/uploads/2014/05/Sinulksi_tuleminen_ullostulo-opas-2017.pdf

Puhutaan sukupuolen korjaamisesta, EI vaihtamisesta

Tärkeimmät työkalusi: Kysyminen ja nuoren kuuntelu ♥

19

TURVALLINEN TILA

On tärkeää tarjota kaikille mahdollisuus osallistua ja tuntea olonsa turvalliseksi. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi koskee kaikkia meitä. Tasa-arvolaki kieltää syrjinnän, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Turvallinen tila syntyy, kun jokaisen fyysisiä, hengellisiä sekä sosiaalisia rajoja kunnioitetaan. Turvallisen tilan rajojen rikkomiseen puheine tai teoin tulee puuttua.

Huolehdi, että työyksikkösi turvallisen tilan periaatteet ovat esillä kaikkien luettavaksi ja varmista, että ne toteutuvat. Kiinnitä huomioita tasa-arvoiseen ja inklusiiviseen kielenkäyttöön kaikessa viestinnässä - esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai erilaisissa tiedotteissa. Sateenkaarisymbolin esille laittaminen lisää myös turvallisuuden tunnetta ja hyväksytyksi tulemisen kokemusta sateenkaarinuorella. Moninaisuuden huomioivia esitteitä on myös hyvä laittaa esille. Tilankäytössä tulisi huomioida ihmisten moninaisuus esimerkiksi niin, että WC- ja

20

pukeutumistilat ovat kaikille sukupuolille. Tilan voi merkitä neutraalilla termillä "WC kaikille".

Syrjintään pitää puuttua aina, myös mikroaggressioihin (tahatonta välttelyä ja toisen kokemuksen mitätöintiä). Muista, että asenteet saattavat näkyä sanattomassa viestinnässä esimerkiksi kehonkielen kautta. Työyhteisöstä on tärkeää tehdä sateenkaarisensitiivinen. Puutu väärän tiedon levittämiseen ja ennakkoluuloisiin asenteisiin. Jos esimerkiksi kollegasi sanoo jotain epäasiallista, puutu tilanteeseen heti ja keskustelkaa yhdessä, mistä nämä ajatukset saattavat johtua. Ohjaa aina oikean tiedon piiriin. Esimerkiksi Seta ry järjestää työyhteisöille sateenkaari-aiheisia koulutuksia. Pystyt itse myös normalisoimaan sateenkaari-aiheista puhumista työpaikallasi keskustelemalla muiden kanssa esimerkiksi nuorten kokemasta vähemmistöstressistä tai muista sateenkaari-aiheista.

Työntekijällä on vastuu itse hakea lisää tietoa, jos sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyvät teemat tuntuvat vierailta. Nuorelle voi olla välillä vaikeaa sanoittaa omia kokemuksiaan. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että työntekijällä on riittävästi tietoa ja osaamista näistä teemoista. Voi olla, että nuori on esimerkiksi sisäistänyt omaa hyvinvointiaan heikentäviä normatiivisia käsityksiä elämänsä aikana. On tärkeää, että niitä voidaan purkaa yhdessä.

21

Muista, että nuori saattaa kantaa huolta jo etukäteen siitä, miten muut hänet hyväksyvät ja tuleeko hän kokemaan syrjintää tai kiusaamista. Vähemmistöstressi voi edesauttaa syrjäytymistä ja mielenterveysongelmia. Tästä syystä yhdenvertaista suhtautumista ei voida korostaa liikaa. Avarakatseisuus ja herkkyyys kyseenalaistaa normatiiviset ajatukset (myös omat) sukupuolesta ja seksuaalisuudesta on askel kohti sateenkaarinuorten parempaa arkea.

Mihin ohjata nuorta?

Seuraavista osoitteista voi olla nuorelle hyötyä

♥ <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/nuoret/>

♥ <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/palvelut/>

♥ <https://nuoret.seta.fi/nuorille/nuorten-tuki-ja-neuvontapalvelut/>

♥ <https://nuoret.seta.fi/nuorille/>

♥ <https://nuoret.seta.fi/nuorille/nuorten-oppaat-ja-esitteet/>

22

LÄHTEET

Alanko, K. (2014). "Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa". Nuorisotutkimusverkosto.

Ammattipolku. Tampereen kaupungin nuorisopalveluiden sateenkaarinuorisotyö, sateenkaarinuoren kohtaaminen. Saatavilla 21.9.2022 <https://ammattipolku.fi/wp-content/uploads/2021/09/Sateenkaarinuoristotyö.pdf>

Aseksuaalisuus lyhyesti <https://www.aseksuaalisuus.fi/>

Julkari STM:n hallinnonalan avoin julkaisuarkisto. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. Saatavilla 20.9.2022 <https://www.julkari.fi/handle/10024/140742>

Launis, M., & Työryhmä. (2018). "Tästä ei saa puhua". Kustantamo S&S

Nissinen J., Pesonen, T & Väisänen M. (2016). *Sinuiksi tuleminen: turvallinen ulostulo*. Valtakunnallinen tuki- ja neuvontapalvelu Sinuiksi. Saatavilla 21.9.2022. https://www.pirkanmaanseta.fi/wp-content/uploads/2014/05/Sinuiksi_tuleminen_ulostulo-opas-2017.pdf

Seksuaalinen suuntautuminen <https://seta.fi/sateenkaari-tieto/seksuaalinsuuntautuminen/>

23

24

Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus
<https://www.terveyskirjasto.fi/oos00003#s2>

Seta ry. *Hyvinvointia ja toimintakykyä sateenkaarinuorille -hanke*.
Saatavilla 21.9.2022.

<https://www.nuorisokanuuna.fi/sites/default/files/materiaalipankki/202112/Seta%20Ry.%20Hyvinvointia%20ja%20toimintakyky%C3%A4%20sateenkaarinuorille%20-hanke.pdf>

Seta ry. *Sateenkaarisnasto*. Saatavilla 21.9.2022.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisnasto/>

Seta ry. *Sateenkaarinuori ja kohtaaminen*. Saatavilla 21.9.2022.

<https://seta.fi/tue/sateenkaarinuori-kohtaaminen-huoneentaulu-ehvt/>

Tanhua, I., Mustakallio, S., Karvinen, M., Huuska, M & Aaltonen, M. (2015)
Tietopaketti SUKUPUOLEN MONINAISUUDEN HUOMIOIMISESTA oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Sosiaali- ja terveysministeriö.
Saatavilla 21.9.2022

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74462/URN:ISBN_978-952-00-3583-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tasa-arvo-valtuutettu. *Lainsäädäntö*. Saatavilla 21.9.2022. <https://tasa-arvo.fi/lainsaadanto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 21.9.2022. *Mieliala huolettaa yli puolta sateenkaarinuorista - moni jää ilman tarvitsemaansa tukea*
<https://thl.fi/fi/-/mieliala-huolettaa-yli-puolta-sateenkaarinuorista-moni-jaa-ilman-tarvitsemaansa-tukea>

Kaikki kuvat & kuvakkeet ovat rajaltivapaita